

नेपालमा खाद्यान्न उत्पादन, उपभोग तथा आवश्यकताको अवस्था विश्लेषण

Food (Cereal) Balance Sheet of Nepal

आ.व. २०७१/८० (२०२२/२३)

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

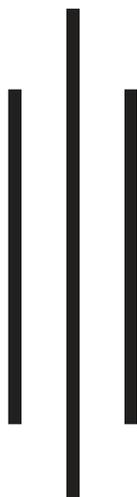
कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि याञ्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र

हरिहरमठ, ललितपुर

नेपालमा खाद्यान्न उत्पादन, उपभोग तथा आवश्यकताको अवस्था विश्लेषण

Food (Cereal) Balance Sheet of Nepal

आ.व. २०७५/८० (2022/23)

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि याञ्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र

हरिहरभवन, ललितपुर

नेपालमा खाद्यान्न उत्पादन, उपभोग तथा आवश्यकताको अवस्था विश्लेषण (आ.व. २०७५/८०)

प्रकाशक:

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र

हरिहरभवन, ललितपुर

फोन नं. : ०१-५५२२४३९/५५२४२२७

ईमेल : campid2075@gmail.com

वेबसाइट : www.caidmp.gov.np

प्रकाशन वर्ष : २०७९/८०

© : कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर

कृ.पु.वि. तथा कृ.या.प्र.के. (२०७९), नेपालमा खाद्यान्न उत्पादन, उपभोग तथा आवश्यकताको अवस्था विश्लेषण (आ.व. २०७९/८०), कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर ।

CAIDMP (2023). Food (Cereal) Balance Sheet of Nepal (2022/23). Center for Agricultural Infrastructure Development and Mechanization Promotion, Hariharbhawan, Lalitpur, Nepal.

दुई शब्द

नेपालको सन्दर्भमा वर्तमान अवस्थामा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी तथ्याङ्कहरूको महत्त्व एवं उपयोगिता दिन प्रति दिन वृद्धि हुँदै गैरहेको छ। यस परिप्रेक्ष्यमा आ.व. २०७९/८० मा नेपालको खाद्य सुरक्षा अवस्था विश्लेषणका लागि नेपालको जनसंख्या, खाद्यान्न उत्पादन तथा आवश्यकता स्थिति सम्बन्धी तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गरी यस पुस्तिका तयार पारिएको छ। संघियता पश्चात विभिन्न कार्यालयहरूको पुर्नसंरचना भई नयाँ कार्यालयहरूको सिर्जना तथा कार्य विवरण उपलब्ध गराइएको छ। खाद्य सुरक्षाको महत्त्व हुँदाहुँदै पनि विगतका आ.व. २०७५/७६ देखि हालसम्म पनि यस प्रकारको प्रतिवेदन प्रकाशन हुन सकेको थिएन। सो तथ्यलाई मध्यनजर गरेर आ.व. २०७९/८० मा यस केन्द्रमा प्रतिवेदन प्रकाशनको कार्यक्रम राखिएकोले हालसम्म प्रकाशन हुन नसकेका आ.व. हरू २०७५/७६, २०७६/७७, २०७७/७८ र २०७८/७९ गरी ४ वर्षको नेपालमा खाद्यान्नको आवश्यकता र उपलब्धताको अवस्था विश्लेषण गरी समग्र नेपालको स्थिति, ७ वटा प्रदेशको अवस्था र ७७ जिल्लाहरूमा खाद्यान्न आवश्यकता, उपलब्धता, बचत वा न्यूनको स्थिति विश्लेषण गरिएको छ।

यस प्रतिवेदनमा खाद्यान्न विवरण सम्बन्धी परिचय, यसको प्रयोग, क्रमबद्ध विकास तथा महत्त्व र खाद्यान्न वासलात तयार गर्नका लागि विधि आदि बारे पनि प्रकाश पारिएको छ। यस प्रतिवेदनमा समेटिएका तथ्याक विश्लेषण, खाद्य सुरक्षासँग सम्बन्धित भएको हुँदा यसबाट राष्ट्रिय, प्रदेशहरू एवं जिल्लास्तरमा खाद्य सुरक्षा स्थितिको पहिचान गरी विद्यमान खाद्य सुरक्षा स्थितिमा सुधार गर्न संलग्न निकायहरूले आगामी वर्षहरूका कार्यक्रम तर्जुमा गर्न सक्ने अपेक्षा गरिएको छ।

यस पुस्तिका तयार पार्ने क्रममा अथक प्रयास गर्नुहुने यस केन्द्रका व.कृ.अ.वि. मणिरत्न अर्याल एवं सहयोगी साथीहरूलाई आभार व्यक्त गर्दै धन्यवाद दिन चाहन्छु। साथै यस पुस्तिकामा रहेका तथ्याङ्क प्रशोधन सम्बन्धी तथा विधि प्रक्रियासँग सम्बन्धित विषयमा छलफलमा सहभागी हुनुहुने प्राविधिक समितिमा रहेर कार्य गर्नुहुने केन्द्रहरू, पशुसेवा विभाग र कृषि विभाग तथा मन्त्रालयका प्राविधिक सर मेडमहरूलाई समेत धन्यवाद दिन चाहन्छु।

अन्त्यमा पुस्तिका प्रकाशन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने मित्रहरूलाई विशेष धन्यवाद दिँदै यस पुस्तिकालाई अझ परिष्कृत गर्दै लैजान सबै क्षेत्रबाट रचनात्मक सुझाव तथा सहयोग दिनुहुने छ भन्ने अपेक्षा राख्छु।

टीकाराम शर्मा

जि. प्रमुख

विषय-सूची

१. परिचयात्मक विवरण	१
१.१ खाद्यान्न वासलातको विकासक्रम तथा महत्त्व	१
१.२ परिचय	१
१.३ विश्वमा खाद्य सुरक्षाको अवस्था	२
१.४ खाद्य सुरक्षा	२
१.५ खाद्य सम्प्रभुता	३
१.६ नेपालमा खाद्य सुरक्षाको अवस्था	४
१.७ खाद्य गरिबी र खाद्य उपभोग	४
१.८ नेपालमा खाद्य सुरक्षाका लागि भएका नीतिगत प्रयासहरू	७
१.९ खाद्य असुरक्षाका कारण, असर एवं लक्षणहरू	८
२. उपभोग्य खाद्यान्न विश्लेषण विधि	९
२.१ खाद्यान्न बालीहरूको क्षेत्रफल एवं उत्पादन विवरण	९
२.२ हालसम्मको खाद्यान्न वासलात विवरण	१०
२.३ प्रदेशस्तरमा खाद्य वासलात विवरणहरू	१२
२.४ खाद्यान्न आवश्यकता	१४
२.५ पशुदानाको विवरण स्थिति	१५
२.६ निचोड दर	१५
२.७ खाद्यान्न वासलातहरूका सिमाहरू	१५
३. राष्ट्रियस्तरमा खाद्यान्न उत्पादन तथा आपूर्ति स्थिति	१८
३.१ जिल्लास्तरमा खाद्य वासलात विवरण	१९
अनुसूचीहरू	३१
सन्दर्भ सामग्रीहरू	५५

खण्ड-क

खाद्यान्न वासलात आ.व. २०७५/७६ देखि २०७८/७९ सम्म

१. परिचयात्मक विवरण

१.१ खाद्यान्न वासलातको विकासक्रम तथा महत्त्व

विश्वमा दोश्रो विश्वयुद्धदेखि खाद्यान्न वासलातको सुरुवात भएको पाइन्छ । दोश्रो विश्वयुद्धमा खाद्यान्नको ठुलो महत्त्व हुनु स्वभाविक थियो । सो युद्धका समयमा अमेरिकी सैनिक फौजले आफ्ना भण्डारणमा खाद्यान्नको भण्डार के कति छ र कुन कुन समयमा युद्धरत सैनिकहरूका लागि के कति खाद्यान्न आवश्यकता हुन्छ भनि वस्तुगत रूपमा उपलब्धताको जानकारी अध्यावधिक रूपमा राख्नका लागि यसको सुरुवात गरिएको थियो । युद्धको समाप्ती पछि विभिन्न मुलुकहरूले यस महत्त्वलाई बुझि खाद्यान्न वासलातलाई प्रयोगमा ल्याउन थाले । हाल विश्वमा परिस्कृत रूपमा खाद्यान्न वासलातको प्रयोग भईरहेको पाइन्छ ।

नेपालको सन्दर्भमा खाद्यान्नको उत्पादनको तथ्याङ्क वि.स. २०१८/१९ सालदेखि नै राख्न थालिएता पनि खाद्यान्न वासलात तयार पार्ने कार्य वि.स. २०२७/२८ सालमा पहिलो पटक कृषि मन्त्रालयको आर्थिक विश्लेषण तथा योजना शाखाबाट सुरुवात भएको पाइन्छ । वि.स. २०२९ सालमा तत्कालिन खाद्य तथा कृषि बजार सेवा विभाग गठन भएपछि उक्त विभागले आ.व. २०३१/३२ देखि नियमित रूपमा प्रमुख खाद्यान्न बालीहरूको खाद्यान्न वासलात वार्षिक रूपमा तयार पारी प्रकाशन गर्दै आएको छ । आ.व. २०६१ पश्चात कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास निर्देशनालयबाट निरन्तर प्रकाशन हुँदै आएको थियो । सङ्घीयता पश्चातको आ.व. २०७५ बाट कुन निकायबाट प्रकाशन हुने भन्ने अन्योलताका कारण हालसम्म प्रकाशन हुन सकेको थिएन । आ.व. २०७९/८० मा कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्रका खाद्य वासलात प्रकाशनको कार्यक्रम रहेकाले यसै केन्द्रबाट विगतका आ.व. हरू र आगामी वर्षहरूमा समेत खाद्य वासलात प्रतिवेदन वार्षिक रूपमा प्रकाशन हुनेछ ।

नेपालको सविधान २०७२ मा जारी भएर सङ्घीयता गए पश्चात संघ, प्रदेश र स्थानिय तह गरी तिन तहमा अधिकार विनीयोजन भएको छ । नेपाल एक सङ्घीय राज्य, सात प्रदेश र ७५३ स्थानिय तहमा विभाजन भएको छ । नेपालमा एकात्मक शासन व्यवस्था हुँदा सम्म नियमित रूपमा कृषि तथ्याङ्कलाई आधार मानी खाद्यान्न वासलात तयार पारी प्रकाशित हुँदै आएको थियो । तर कृषि गरेको क्षेत्रफल तथा उत्पादनको तथ्याङ्क जिल्लातहसम्मको प्रकाशित हुँदै आएकोले सङ्घीयता पछि निर्माण भएका सात प्रदेश र ७७ जिल्लाहरूमा २ जिल्लाहरू साविकका जिल्लाबाट टुक्रिएर नयाँ बनेका कारण ति नयाँ बनेका जिल्लाहरूको समेत व्यवस्थित तथ्याङ्क बनि सकेको छैन । ७५३ पालिकास्तरको तथ्याङ्क समेत उपलब्ध हुन सकेको छैन ।

नेपालको खाद्यान्न वासलातमा उपलब्ध भए जति विभिन्न खाद्य वस्तुहरूको तथ्याङ्क समावेश गरिएको छ । देशभित्र उपलब्ध भएका विभिन्न खाद्य वस्तुहरूको कूल परिमाण, उपभोगका लागि उपलब्ध विभिन्न खाद्यान्न परिमाण, प्रति व्यक्ति उपलब्धता परिमाण र त्यसबाट प्रति व्यक्ति प्रतिदिन उपलब्ध हुने क्यालोरीको उपलब्धि देखाइएको छ ।

१.२ परिचय

यस धर्तिमा जन्म लिने सबै मानिसको स्वास्थ्य जिवन र दिर्घायुका लागि शुद्ध, ताजा खाद्य वस्तुहरू प्रशस्त मात्रामा उत्पादन तथा उपभोग गर्न अति आवश्यक हुन्छ । विश्वमा खाद्यान्न उत्पादन तथा वितरणको

समस्या दिन प्रतिदिन वृद्धि हुँदै गएको छ। यसलाई समाधान गर्नका लागि विभिन्न खाद्य वस्तुहरूको उत्पादनमा वृद्धि, उत्पादित वस्तुहरूको उचित वितरणका साथै उपभोक्ताहरूका लागि उचित गुणस्तरको सुपथ मुल्यमा खाद्य वस्तुहरू सहज रूपमा उपलब्ध गराउनुपर्नेमा दुईमत छैन। तर पनि विविध कारणहरूले गर्दा उत्पादित खाद्यान्नमा आम जनताको सर्वसुलभताका साथ उपभोग गर्ने तथा न्यायोचित वितरण प्रणाली कठिन बन्दै गएको देखिन्छ। धेरैजसो अति कम विकसित देशहरूमा भैं नेपालमा पनि मुख्य खानाका रूपमा दुई छाक भात नै खाने चलन छ। साधारणतया नेपालमा चामल, मकै, गहुँ, कोदो र हाल आएर केही मात्रामा फापर तथा जौ को प्रयोग पनि प्रचलनमा आएको पाइन्छ।

Nepal Demographic and Health Survey (NDHS), 2016 का अनुसार नेपालमा ४८ प्रतिशत मानिसहरूलाई उत्पादनले वर्षभरि खान पुग्ने गरी खाद्य सुरक्षित अवस्थामा छन् भने ५२ प्रतिशत मानिसहरू खाद्य असुरक्षित अवस्थामा रहेका छन्। खाद्य असुरक्षित मध्ये २० प्रतिशत सामान्य हल्कास्तर (mild) खाद्य असुरक्षित, २२ प्रतिशत मध्यमस्तर (moderate) खाद्य असुरक्षित र १० प्रतिशत गम्भिरस्तर (severe) खाद्य असुरक्षित अवस्था रहेको छ।

१.३ विश्वमा खाद्य सुरक्षाको अवस्था {Global Food Security Index (GFSI), 2016–2022}

तालिका नं. १: विश्वमा खाद्य सुरक्षाका हिसाबले नेपालको वरियता

Year	Rank	Score
2016	82 nd	42.9
2021	79 th	53.7
2022	74 th	56.9

Source: (GFSI–2022)

सन् २०१६ मा विश्वमा रहेका देशहरू मध्येमा ११३ देशहरूको खाद्य सुरक्षाको अवस्था विश्लेषण गर्दा नेपाल ८२ औँ स्थानमा रहेको छ। यसले नेपालको खाद्य सुरक्षाको अवस्था कमजोर रहेको देखाउँछ। खाद्य सुरक्षाको ४ वटा आयामहरूको विश्लेषणको आधारमा देशहरूको वर्गीकरण गर्ने गरिन्छ। सन् २०१६ को तुलनामा सन् २०२२ मा नेपालको अवस्था निकै नै सुधार भएर हाल ७४ औँ स्थानमा रहेको देखिन्छ। GFSI–2022 को तथ्याङ्क अनुसार विश्वका अन्य विकसित मुलुकहरूको अवस्था पनि खाद्य सुरक्षाको दृष्टिकोणले निकै तलमाथि भएको देखिन्छ। ११३ वटा देशहरूको विस्तृत विवरण अनुसूचीमा राखिएको छ।

१.४ खाद्य सुरक्षा (Food Security)

प्रत्येक व्यक्तिले आफ्नो आवश्यकता अनुसार पर्याप्त स्वच्छ एवं पोषणयुक्त खानाको अविच्छिन्न रूपमा उपयोग गर्न पाएको अवस्था खाद्य सुरक्षा हो। यो भोकमरी र कुपोषणबाट सुरक्षित मानव जीवनसँग सम्बन्धित रहेको छ। यस अन्तर्गत खाद्यान्नको उपलब्धता (Availability), पहुँच (Access), उपयोगिता (Utilization) र दिगो आपूर्ति स्थिरता (Sustainability) जस्ता विषयहरू पर्दछन्।

-विश्व खाद्य सम्मेलन १९८६ का अनुसार प्रत्येक व्यक्तिले स्वस्थ र सक्रिय जीवनयापनको लागि आफ्नो आवश्यकता र चाहना अनुरूप सधैं पर्याप्त, स्वच्छ, पोषणयुक्त वस्तुको नियमित उपलब्धता र भौतिक तथा आर्थिक पहुँच भएको अवस्था खाद्य सुरक्षा हो ।

According to FAO, (1996), Food security exists when all people, at all times, have physical, social and economic access to sufficient, safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life .

यसले व्यक्तिलाई कुनै पनि समय खाद्यान्नको अभाव वा भोकमरीको त्रास रहन हुँदैन भन्ने मान्यता राख्दछ ।

खाद्य सुरक्षाका ४ आयामहरू (Four Pillars of Food Security)

१.५ खाद्य सम्प्रभुता (Food Sovereignty)

- खाद्य सम्प्रभुता सबै जनतालाई पोषणयुक्त आहार उपलब्ध गराउने र खाद्य उत्पादनका साधनमाथि उत्पादक (कृषक) को अधिकार सुनिश्चित गराउने अधिकार हो ।
- यसले कृषकको जल, जमीन, जङ्गल, जैविक विविधता र बीउबिजन माथिको पहुँच तथा नियन्त्रणको सुनिश्चितता भएको अवस्थालाई जनाउँछ ।

- खाद्य सम्प्रभुताले किसान निर्देशित कृषि अर्थतन्त्र र उत्पादन प्रणालीको विकासमा जोड दिन्छ। यसले आफ्नो भूमिमा पुस्तौँ पुस्तादेखि रहेका किसान समुदायको उत्पादन प्रणाली र प्राकृतिक स्रोतसाधनको उपयुक्त तथा नियन्त्रणमा अग्राधिकार हुनुपर्ने कुराको वकालत गर्दछ।
- खाद्य सम्प्रभुतामा कृषकलाई आफ्नो खाद्य र कृषि प्रणाली छनौट गर्ने अधिकार प्राप्त हुन्छ। यसले खाद्यान्न उत्पादन तथा वितरणको मुख्य उद्देश्य मुनाफाका लागि नभएर मानव समुदायको जीवनरक्षाका लागि हुनुपर्छ भन्ने मान्यता राख्दछ। यसले किसानको अधिकारमा जोड दिनुपर्ने मान्यता राख्दछ।

१.६ नेपालमा खाद्य सुरक्षाको अवस्था

राष्ट्रिय कृषि गणना २०६८ अनुसार नेपालमा बाह्रै महिना आफ्नै उत्पादनले खान पुग्ने घरधुरी ४० प्रतिशत रहेको र बाँकी रहेका ६० प्रतिशत घरधुरीलाई आफ्नै उत्पादनले बाह्रै महिना खान नपुग्ने अवस्था रहेको देखिएको छ। खाद्यान्न अपुग ६० प्रतिशत घरधुरीलाई शत प्रतिशत मान्दा सबैभन्दा बढि ३ देखि ६ महिना मात्र खान पुग्ने घरधुरी ४४ प्रतिशत रहेको पाइयो भने सबैभन्दा कम १५ प्रतिशत घरधुरीलाई ९ देखि १२ महिनामात्र खान पुग्ने अवस्था रहेको पाइयो।

Food self-sufficiency (FFS) is the measurement of own production by consumption and measured in percentage.

तालिका नं. २: राष्ट्रिय कृषि गणना २०६८ अनुसार नेपालमा खाद्य सुरक्षाको अवस्था

घरधुरी संख्या	संख्या	प्रतिशत
१२ महिना खाद्यान्न अपुग घरधुरीहरू	२२९५३३९	६०
१२ महिना खाद्यान्न पुग्ने घरधुरीहरू	१५३५७५५	४०

Source: CBS, 2011

तालिका नं. ३: घरधुरीहरूको लागि खाद्य पुग्ने अवधिको आधारमा नेपालमा खाद्य सुरक्षाको अवस्था

घरधुरीहरूको लागि खाद्य पुग्ने अवधि	संख्या	प्रतिशत
१-३ महिना	४१७१३८	१८
३-६ महिना	१००५५७७	४४
६-९ महिना	५३०९१९	२३
९-१२ महिना	३४१७०५	१५
जम्मा घरधुरी	२२५५३३५	१००

Source: CBS, 2011

१.७ खाद्य गरिबी (Food Poverty) र खाद्य उपभोग (Food Consumption)

Food poverty is defined as "the inability to afford or have reasonable access to food which provides a healthy diet." **Food poverty is multidimensional, referring not only to the lack of access to a nutritionally adequate diet but also to the related impacts on health, culture and social participation** (www.publichealth.ie/healthinequalities/foodpoverty).

The food poverty is measured through different approaches. One common method is the **Food Balance Sheet**, the other method is household consumption survey and sometimes Hunger scales are also prepared to know the consumption pattern of population.

The food basket of the poverty line is constructed by estimating how much the poor spend to reach a minimum caloric requirement of 2,220 Kcal per person per day. The minimum caloric requirement was estimated considering composition by age and sex of an average Nepalese household in 2010-11 and using the recommended dietary allowances by age-gender groups as prescribed in the Ministry of Agriculture publication (HMG Ministry of Agriculture, 1994) (Adopted from ICMR 1988).

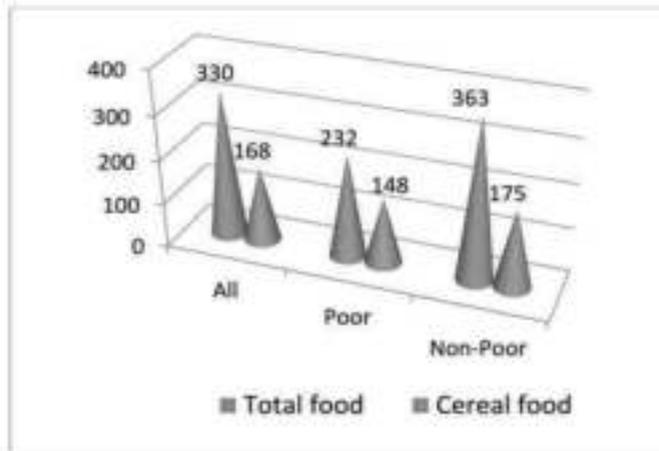
तालिका नं. ४: Food Consumption per capita per day in grams and per year in kg.

Per capita consumption per day (Grams)				
S.N.	Food name	All	Poor	Non-Poor
1	Fine rice	71.1	16.6	89.4
2	Coarse rice	245.0	238.5	247.2
3	Beaten, flattened rice	14.0	5.2	16.9
4	Maize	24.7	26.4	24.2
5	Maize flour	35.0	47.1	30.9
6	Wheat flour	71.6	71.2	71.7
7	Millet	13.2	22.7	10.1
8	Black Gram (Mas)	5.1	2.2	6.1
9	Lentil (Musuro)	10.1	6.1	11.5
10	Red Gram	2.6	0.9	3.2
11	Horse Gram (Chana)	3.6	1.6	4.3
12	Beans	2.9	2.0	3.2
13	Eggs	3.9	1.1	4.9
14	Milk	98.9	34.6	120.6
15	Baby milk/Powder milk	0.2	0.0	0.2
16	Curd/Whey	40.2	21.6	46.4
17	Ghee	2.6	0.8	3.2
18	Vegetable oil	0.7	0.6	0.7
19	Mustard oil	14.6	9.2	16.4
20	Potatoes	69.2	46.3	76.9
21	Onions	16.8	9.6	19.3
22	Cauliflower/Cabbage	19.7	9.6	23.1
23	Tomatoes	15.0	6.6	17.8
24	Pointed gourd	4.8	2.8	5.5
25	Bitter gourd	5.5	3.1	6.3

Per capita consumption per day (Grams)				
S.N.	Food name	All	Poor	Non-Poor
26	Colocassia	3.8	3.8	3.8
27	Bananas	16.6	5.5	20.4
28	Citrus fruits (Oranges, Lemon, Lime, Sweet orange, Pummelo, etc.)	10.5	4.5	12.5
29	Mangoes	9.1	2.8	11.3
30	Apples	5.5	1.3	6.9
31	Pineapple	0.6	0.2	0.7
32	Papaya	5.4	2.6	6.3
33	Fish	6.7	3.0	7.9
34	Mutton	7.3	1.9	9.1
35	Buffalo meat	5.5	3.4	6.2
36	Chicken	10.7	2.8	13.4
37	Salt	14.3	11.1	15.4
38	Sugar	14.8	5.9	17.7
39	Gur (Sakhar)	0.8	0.4	0.9
40	Sweets (Mithai)	1.4	0.4	1.8
	Total food per person per day (gm)	904.2	636.3	994.2
	Total food per person per year (kg)	330	232	363
	Total Cereal per person per day (gm)	461.4	405.1	480.4
	Total Cereal per person per year (kg)	168.4	147.9	175.3

Source: NLSS III dataset, CBS 2011

The average selected food consumption per person per year is 330 kg with vast difference of about 131 kg per year among poor and non poor households. It's really interesting to observe that poor people are consuming almost all foods less than non poor except maize, maize flour and millet.

तालिका नं. ५: Adequacy of Consumption 1995/96 to 2010/11

Households reporting food consumption	1995/96	2003/04	2010/11
Less than adequate	50.9	31.2	15.7
Just Adequate	47.3	66.7	82.0
More than Adequate	1.8	2.1	2.3

Source: NLSS III, CBS

Though the data shows that the poverty is only about one fourth but still the percentage of population consuming just adequate is still more than 80%.

The average per capita food consumption, shows that in 2016/17, Nepalese consumed a total of 336.9 kg of basic food. Average annual consumption of some major food are Coarse rice 68.9 kg, Fine rice 43.0 kg, Potato 29.9 kg, Wheat 21.2 kg, and Banana 3.1 kg.

The per capita consumption of Fine rice in all over Nepal was 38.5 kg in 2015/16, both of which are found increased 2016/17.

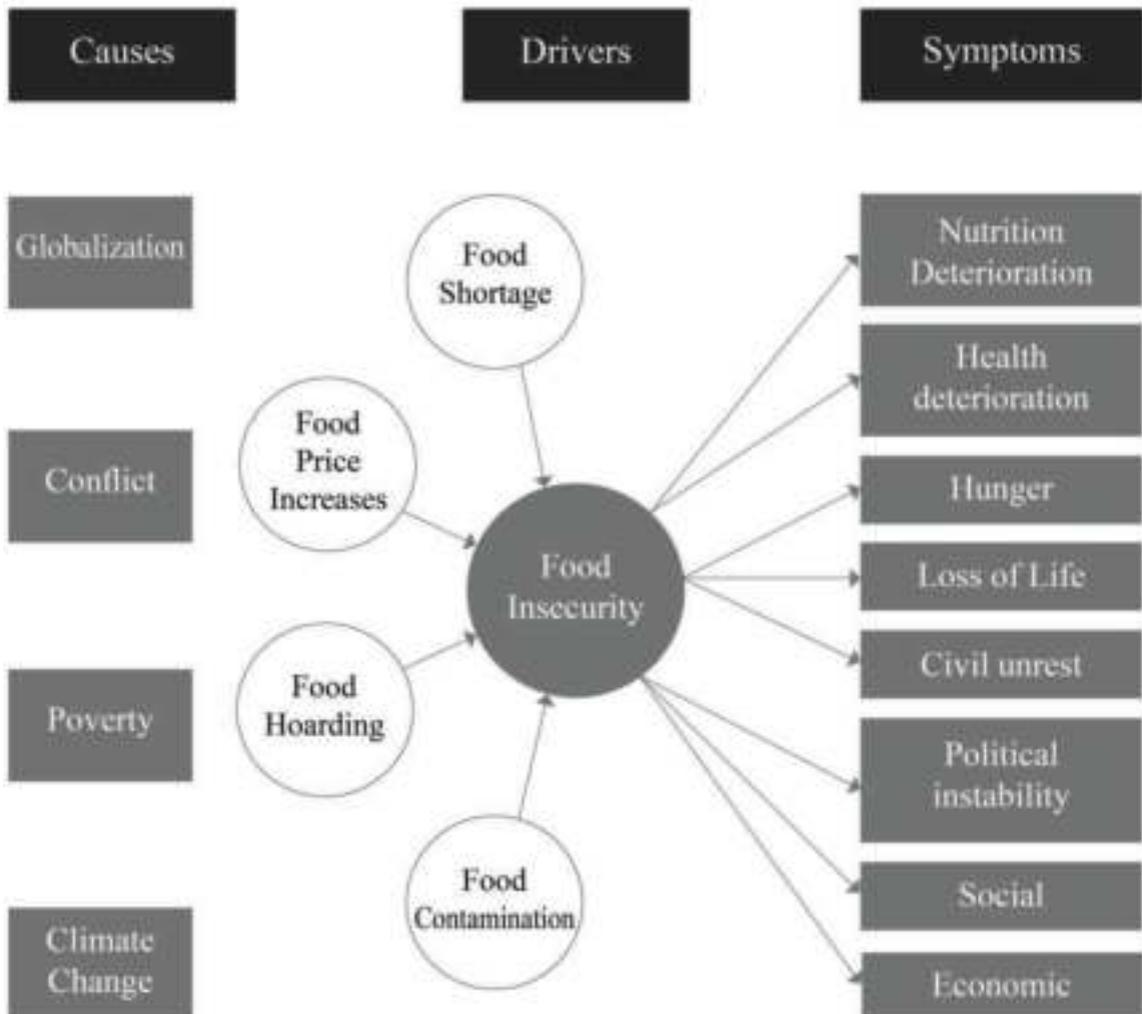
१.८ नेपालमा खाद्य सुरक्षाका लागि भएका नीतिगत प्रयासहरू

नेपालले सन् २०११ मा Scaling Up Nutrition Movement मा आवद्ध भई सबै किसिमका कुपोषण तथा भोकमरी विरुद्ध कार्य गर्ने प्रतिबद्धता जनाएको छ। त्यस्तै दिगो विकासको लक्ष्य अन्तर्गत शुन्य भोकमरीको अवस्थामा पुग्ने प्रतिबद्धता जनाएको छ। नेपालमा खाद्य सुरक्षाका लागि भएका प्रयासहरूलाई देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ:

- नेपालको सविधान २०७२ को धारा ३६ मा खाद्यसम्बन्धी हक मौलिक हकको रूपमा राखिएको छ। यस हकमा प्रत्येक नागरिकलाई खाद्यसम्बन्धी हक हुने, खाद्यवस्तुको अभावमा जीवन जोखिममा पर्ने अवस्थाबाट सुरक्षित हुने हक हुने र प्रत्येक नागरिकलाई कानून बमोजिम खाद्य सम्प्रभुताको हक हुने कुरा उल्लेख छ।
- राष्ट्रिय कृषि नीति २०६१ ले व्यावसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीद्वारा उच्च एवं दिगो आर्थिक वृद्धि हासिल गरी खाद्य सुरक्षा तथा गरिबी निवारणमा योगदान पुऱ्याउने लक्ष्य लिएको छ।
- आपूर्ति नीति २०५५ ले खाद्यान्न अभाव भएका क्षेत्रमा तथा विपन्न वर्गका लागि सुपथ मूल्यमा खाद्यान्नको नियमित आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउने व्यवस्था गरेको छ।
- पन्ध्रौँ आवधिक योजनाले स्वच्छ र पोषणयुक्त खाद्य उपलब्धता तथा पहुँचको वृद्धि गर्दै खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको सुनिश्चितता गर्ने लक्ष्य लिएको छ।
- सुन्ने भोकमरी राष्ट्रिय कार्ययोजना (२०१६-२०२५) ले सन् २०२५ को अन्त्यसम्ममा आमजनताको खाद्य अधिकार सुनिश्चित गर्दै नेपाललाई भोकमरी तथा कुपोषण मुक्त बनाउने उद्देश्य लिएको छ।
- दिगो विकास लक्ष्य २०३० को दोस्रो लक्ष्यमा भोकमरी अन्त्य गर्ने (Zero Hunger) खाद्य सुरक्षा एवं पोषणको सुनिश्चित तथा दिगो कृषि प्रवर्द्धन गर्ने विषयहरू रहेका छन्। यी विषयमा नेपाल सरकारले पनि प्रतिबद्धता जनाएको छ।

- कृषि विकास रणनीति (सन् २०१५-२०३५) ले खाद्य तथा पोषण सुरक्षा र खाद्य सम्प्रभुतासँग सम्बन्धित विषयमा लक्ष्यहरू निर्धारण गरेको छ ।
- खाद्य ऐन २०२३ तथा खाद्य नियमावली २०२७ ले खाद्यान्नको उपलब्धता, गुणस्तर, बिक्रीवितरण सम्बन्धित विषयमा उल्लेख गरिएको छ । यी विषयमा सहज नभएमा कारवाहीको व्यवस्था समेत गरी खाद्य सुरक्षित अवस्था सिर्जना गर्न खोजिएको छ ।
- खाद्य अधिकार तथा खाद्य सम्प्रभुता सम्बन्धि ऐन २०७५ नेपालको संविधान २०७२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी यो ऐन जारी भएको छ भने नियमावली स्विकृतिको अन्तिम चरणमा रहेको छ । यो ऐनले उत्पादक, वितरक एवं उपभोक्ताको हक अधिकार सम्बन्धी विषय समेटेको छ ।

१.५ खाद्य असुरक्षाका कारण, असर एवं लक्षणहरू

२. उपभोग्य खाद्यान्न विश्लेषण विधि

खाद्यान्न वासलास प्रकाशनमा सहजीकरण गर्नका लागि ७ सदस्यीय प्राविधिक कार्यदल गठन गरिएको छ। कार्यदलमा सहभागिता यस प्रकार रहने छ।

- सयोजक : CAIDMP Chief
- सदस्य : MOALD–Statistics Section
- सदस्य : DOA
- सदस्य : SQCC
- सदस्य : CCDABC
- सदस्य : DLS
- सदस्य सचिव : Planning, Co-ordination and Monitoring Section, CAIDMP

अन्य ३ सदस्य आवश्यकताका आधारमा आमन्त्रीत गर्न सकिनेछ।

जिल्ला विशेषमा उपभोग्य खाद्यान्न विश्लेषण गर्दा प्रमुख ६ खाद्यान्न बालीहरू धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर र जौ को उपभोगका लागि उपलब्ध हुने उत्पादन अनुमान गरी जिल्लामा खाद्य सुरक्षाको लागि न्युनतम खाद्यान्नको आवश्यकतालाई पूरा गर्न चाहिने परिमाण अनुमान गरिएको छ। न्युनतम आवश्यक खाद्यान्न परिमाण छुट्याएर बाँकी रहेको परिमाणलाई बचतको रूपमा र नपुग हुने परिमाणलाई न्युनको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ।

२.१ खाद्यान्न बालीहरूको क्षेत्रफल एवं उत्पादन विवरण

आ.व. २०७४/७५ देखि २०७९/८० सम्म राष्ट्रियस्तरमा खाद्यान्न बालीहरूको क्षेत्रफल तथा उत्पादन तालिका नं. ६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६: नेपालमा विगत ५ वर्षमा खाद्यान्न बालीको क्षेत्रफल तथा उत्पादन विवरण (क्षेत्रफल: ००० हे. तथा उत्पादन ००० मे. टन)

आ.व.	धान		मकै		कोदो		फापर		गहुँ		जौ		जम्मा	
	क्षेत्रफल	उत्पादन												
२०७८/७९	१४७७	५१३०	९८५	३१०६	२६७	३३९	१६	१९	७९६	२१४४	२३	३२	३४८६	१०७७२
२०७७/७८	१४७३	५६२२	९७८	२९९९	२६५	३२६	१४	१६	७९१	२१२७	२२	२९	३४६५	१११२०
२०७६/७७	१४५८	५५५०	९५७	२८३५	२६२	३२०	१०	११	७०७	२१८५	२४	३१	३४२१	१०९३५
२०७५/७६	१४९१	५६१०	९४२	२६४५	२४७	३०१	१०	११	६७८	२०१४	२४	२७	३३९२	१०६०८
२०७४/७५	१४६९	५१५१	९५४	२५५५	२६३	३१३	१०	११	७०६	१९४९	२४	३०	३४२८	१००१२

स्रोत: कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, २०७८/७९

२.२ हालसम्मको खाद्यान्न वासलात विवरण

यसरी राष्ट्रियस्तरमा धान, मकै, गहुँ, कोदो, जौ र फापरको खुद उत्पादनबाट आगामी वर्षको लागि आवश्यक बीउको परिमाण, खाद्यान्न कटानी गर्नुपूर्व हुने क्षतिको परिमाण, भुस चोकर अन्य जर्ति आदिमा हुने नोक्सानीको परिमाण तथा पशुदानामा प्रयोग हुने परिमाण आदि कटाएपछि बाँकी खाद्यान्नहरू प्रशोधन पछि मात्र खान योग्य हुन आउँछ। आ.व. २०६७/६८ देखि फापरलाई पनि खाद्यान्न बालीमा समावेश गरिएकोले उक्त आ.व. देखि नै खाद्यान्न वासलातमा समावेश गरिएको छ। सन् १९८९/९० देखि २०२१/२२ सम्म राष्ट्रियस्तरमा उपभोग योग्य खाद्यान्नहरूको विवरण तालिका नं. ७, ८ र ९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ७: सन् १९८९/९० देखि हालसम्मको खाद्यान्न वासलातको विवरण

आ.व.	उत्पादन (मे. टन)	आवश्यकता (मे. टन)	बचत वा न्यून (मे. टन)
१९८९/९०	३५४९५८७	३५५९०११	-९४२४
१९९०/९१	३६१८९५५	३४८६७७६	१३२१७९
१९९१/९२	३३७३४४८	३५६१८३८	-१८८३९०
१९९२/९३	३२९२१२६	३६३३७२४	-३४१५९८
१९९३/९४	३५८५११२	३७२३७२२	-१३८६१०
१९९४/९५	३३९७७६०	३८८२९१५	-४८५१५५
१९९५/९६	३९१३८७८	३९४८२२९	-३४३५१
१९९६/९७	३९७२५८७	४०७९१३५	-१०६५४८
१९९७/९८	४०२७३४९	४१७८०७७	-१५०७२८
१९९८/९९	४०९७६१२	४२७९४९१	-१८१८७९
१९९९/००	४४५१९३९	४३८३४४३	६८४९६
२०००/०१	४५१३१७९	४४२४१९२	८८९८७
२००१/०२	४५४३०४९	४४६३०२७	८००२२
२००२/०३	४६५३३८५	४६१९९६२	३३४२३
२००३/०४	४८८४३७१	४६७१३४४	२१३०२७
२००४/०५	४९४२५५३	४७७९७१०	१६२८४३
२००५/०६	४८६९४३६	४८९०९९३	-२१५५७
२००६/०७	४७५३३४०	४९४१०८९	-१८७७४९
२००७/०८	५१९५२११	५१७२८४४	२२३६७
२००८/०९	५१६०४००	५२९३३१६	-१३२९१४
२००९/१०	५४६७५००	५२९७४००	-३२९९००
२०१०/११	५५१२४००	५०६९८००	४४३१००
२०११/१२	६०३७७००	५१५१४००	८८६३००
२०१२/१३	५६४८३००	५२३९८००	४०८४००

आ.व.	उत्पादन (मे. टन)	आवश्यकता (मे. टन)	बचत वा न्यून (मे. टन)
२०१३/१४	६०८५७००	५२९५८००	७८९९००
२०१४/१५	५५००७२८	५३४५१७०	१५५५५८
२०१५/१६	५३५५२३२	५४२६६३१	-७१३९९
२०१६/१७	६३९८३४८	५५००२३३	८९८११५
२०१७/१८	६८७६६९४	५५२०६१९	१३५६०७८
२०१८/१९	७०६१४८१	५३१३८७७	१७४७६०४
२०१९/२०	७३०१२४७	५४२३७३०	१८७७५१८
२०२०/२१	७४००५८३	५५३७५६४	१८६३०१९
२०२१/२२	७१०८६०	५४६१३१४	१६४९५४७

Source: MOALD & ABPMDD

तालिका नं. ८: सन् १९८५/८० देखि हालसम्मको खाद्यान्न वासलातको विस्तृत विवरण

Year	Rice	Maize	Wheat	Millet	Barley	Buckwheat	Total Production	Total Requirement	Balance
1989/90	1831713	857846	667972	184546	7510		3549587	3559011	-9424
1990/91	1892105	877075	651956	190177	7642		3618955	3486776	132179
1991/92	1738013	836564	603592	187700	7579		3373448	3561838	-188390
1992/93	1393697	1100452	595998	194407	7572		3292126	3633724	-341598
1993/94	1827110	837653	687426	224958	7965		3585112	3723722	-138610
1994/95	1577820	883267	709304	219262	8107		3397760	3882915	-485155
1995/96	1949761	929513	786936	236478	11190		3913878	3948229	-34351
1996/97	2002747	894779	827438	236982	10641		3972587	4079135	-106548
1997/98	2035725	940767	806849	233764	10244		4027349	4178077	-150728
1998/99	2074193	920094	855647	238968	8710		4097612	4279491	-181879
1999/00	2259393	1007178	934559	242331	8478		4451939	4383443	68496
2000/01	2356646	1001478	914885	231915	8255		4513179	4430128	83051
2001/02	2294205	999831	1008827	231714	8472		4543049	4463027	80022
2002/03	2271914	1059751	1069257	231931	8613		4641466	4565820	75646
2003/04	2455971	1082455	1105087	232373	8485		4884371	4671344	213027
2004/05	2358540	1186840	1151282	237778	8113		4942553	4779710	162843
2005/06	2314065	1097612	1211445	238651	7667		4869440	4890993	-21553
2006/07	2060280	1292259	1211898	242333	8514		4815284	4995194	-179910
2007/08	2336694	1348140	1263912	238711	7754		5195211	5172844	22367
2008/09	2461204	1383647	1069167	240030	6358		5160406	5293316	-132910
2009/10	2211439	1279013	1243674	243059	7602		4984787	5367129	-382342
2010/11	2473991	1432172	1399970	248334	8345	7208	5570020	5235551	334469
2011/12	2820915	1469236	1452122	258539	11288	8195	6020295	5077134	943161
2012/13	2455136	1408017	1518631	248168	10174	5419	5645545	5239823	405722
2013/14	2808160	1557507	1452482	249492	9680	8455	6085776	5295886	789890

Year	Rice	Maize	Wheat	Millet	Barley	Buckwheat	Total Production	Total Requirement	Balance
2014/15	2555123	1251563	1449145	225894	10107	8897	5500729	5345170	155559
2015/16	2374389	1436184	1302750	223548	8820	9541	5355232	5426631	-71399
2016/17	2857568	1781781	1511488	230381	7830	9300	6398348	5500233	898115
2017/18	2816602	2102814	1661356	277393	10205	8325	6876695	5520619	1356076
2018/19	3067109	2088577	1634389	258511	8487	4406	7061481	5313877	1747604
2019/20	3035358	2196134	1787697	263754	8684	9620	7301247	5423730	1877518
2020/21	3074229	2299061	1737736	268296	8197	13065	7400583	5537564	1863019
2021/22	2753888	2322882	1732569	277772	9046	14704	7110860	5461314	1649547

तालिका नं. ९: आ.व. २०७५/७६ देखि २०७८/७९ सम्म राष्ट्रियस्तरमा उपभोग योग्य खाद्यान्न विवरण

आ.व.	चामल	मकै	कोदो	फापर	गहुँ	जौ	जम्मा उपभोग्य खाद्यान्न
२०७८/७९	२७५३८८८	२३२२८८२	२७७७७२	१४७०४	१७३२५६९	९०४६	७१०८६०
२०७७/७८	३०७४२२९	२२९९०६१	२६८२९६	१३०६५	१७३७७३६	८१९७	७४००५८३
२०७६/७७	३०३५३५८	२१९६१३४	२६३७५४	९६२०	१७८७६९७	८६८४	७३०१२४७
२०७५/७६	३०६७०९	२०८८५७७	२५८५११	४४०६	१६३४३८९	८४८७	७०६१४८१

२.३ प्रदेशस्तरमा खाद्य वासलात विवरणहरू (आ.व. २०७५/७६ देखि २०७८/७९)

आ.व. २०७५/७६ देखि २०७८/७९ सम्म प्रदेशस्तरमा उपभोग योग्य खाद्यान्नहरूको विवरण तालिका नं. १०, ११, १२ र १३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १०: आ.व. २०७५/७६ मा प्रदेश स्तरमा उपभोग योग्य खाद्यान्नहरूको विवरण (मे. टन)

क्र. सं.	प्रदेश	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा न्यून
			चामल	मै	कोदो	फापर	गहुँ	जौ	जम्मा		
१	कोशी	४८५५०१७	६७८३०	६५७६५०	८०००३	८४२	१५८५८५	५१२	१५७४४२०	९२००२५	६५४३९५
२	मधेश	५५९१६४०	८१७२२३	१०१८५६	१३६०	०	४७९१६२	५९	१३९९६६१	१०१२०८७	३८७५७४
३	बागमती	५६८६०९२	२८५२४९	५०१२३०	५७०४५	९८४	१३१२१६	६८७	९७६४१०	११२४७५३	-१४८३४३
४	गण्डकी	२६९०१८६	२३३८०७	३३१९२२	८१८७	७५३	७६१८९	७३८	७२५२८१	५४०४२२	१८४८५९
५	लुम्बिनी	४८१०५१२	६५०१६७	२६२०२८	८९१२	८३८	४००७६९	९३८	१३२३६५३	८९८६१३	४२५०४०
६	कर्णाली	१५२९०५५	७२९२९	१६९१८५	१६१२४	८५५	१३०३२६	३७३१	३९३१४९	३०२१२४	९१०२५
७	सुदूर पश्चिम	२७२३२५१	३३०९०४	६४७०७	१३१९६	१३४	२५८१४३	१८२३	६६८९०७	५१५८५३	१५३०५४
	जम्मा	२७८८५७५२	३०६७०९	२०८८५७७	२५८५११	४४०६	१६३४३८९	८४८७	७०६१४८१	५३१३८७७	१७४७६०४

प्रदेश अनुसारको खाद्यान्नको माग आपूर्तिको विश्लेषण गर्दा वागमती प्रदेश बाहेक सबै प्रदेशहरू खाद्यान्न बचतको अवस्थामा रहेको छ। अत्यधिक जनसंख्या र सहरीकरणको कारण खाद्यान्नको माग बढि हुन गई वागमती प्रदेशमा खाद्यान्न न्यून हुन गएको देखिन्छ।

तालिका नं. ११: आ.व. २०७६/७७ मा प्रदेश स्तरमा उपभोग योग्य खाद्यान्नहरूको विवरण (मे. टन)

क्र. सं.	प्रदेश	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा न्यून
			चावल	मै	दाल	फापर	अन्न	फल	जम्मा		
१	कोशी	४९५६९७२	६८१२३६	६८९०५१	७८३८०	२४२६	१४५२०२	५३९	१५९६८३५	९३९३४३	६५७४९२
२	मधेश	५७०९०६४	७७५५८५	११३८३३	१३४३	०	४९५५१०	६०	१३८७३३१	१०३३३४०	३५३९९१
३	वागमती	५८०५५००	२७९१३५	५२००४७	५७२१४	२२१२	१३८७५७	६९४	९९८०६०	११४८३७५	(१५०३१५)
४	गण्डकी	२७३७८५	२२३४६४	३४०७८०	८७२१७	२१६८	८१३९४	७४६	७३५७६९	५५००३३	१८५७३६
५	लुम्बिनी	४९११५३३	६४८५३५	२६६७०३	९६७५	८७५	४११२५१	९४४	१३५७९८२	९१७४८६	४४०४९६
६	कर्णाली	१५६११६५	७३३७६	१७६६४९	१६७२९	१८१९	१५९९९२	३७९६	४३२३६०	३०८४६८	१२३८९२
७	सुदुर पश्चिम	२७८०४३९	३५३०२७	६९०७२	१३१९६	१२०	३५५५९०	१९०६	७९२९१०	५२६६८५	२६६२२५
	जम्मा	२८४६२२५८	३०३५३५८	२१९६१३४	२६३७४	९६२०	१७८७६९७	८६८४	७३०१२४७	५४२३७३०	१८७७१८

तालिका नं. १२: आ.व. २०७७/७८ मा प्रदेश स्तरमा उपभोग योग्य खाद्यान्नहरूको विवरण (मे. टन)

क्र. सं.	प्रदेश	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा न्यून
			चावल	मै	दाल	फापर	अन्न	फल	जम्मा		
१	कोशी	४९६१४१२	६९७६६८	७०३७०४	७९७२८	२४९५	१४१५८८	५६०	१६२५७४४	९३१९४६	६९३७९८
२	मधेश	६११४६००	७८३३०८	१२२१६३	१३६६	०	५००७०२	७४	१४०७६१३	११०६७४२	३००८७१
३	वागमती	६११६८६६	२७८६९४	५४७३५	५८२००	२९३५	१४२२०६	६८७	१०२९८५७	१२१०२७३	-१०४१६
४	गण्डकी	२४६६४२७	२१७०६७	३५५४२०	८८७१८	२२२७	८४६९५	७४१	७४८८६७	४९५५५०	२५३३१७
५	लुम्बिनी	५१२२०७८	६७००८४	३१३६४६	९८४१	२४७६	४२७४००	९२३	१४२४३७०	९५०९३९	४७३४३१
६	कर्णाली	१६८८४१२	७४९०४	१८३४०६	१७०१७	२५३६	१४३५६५	३३२६	४२४७५४	३३३४४०	९१३१४
७	सुदुर पश्चिम	२६९४७८३	३५२५०४	७३५८८	१३४२५	३९६	२९७५८०	१८८६	७३९३७९	५०८६७४	२३०७०५
	जम्मा	२९१६४५७८	३०७४२२९	२२९९०६१	२६८२९६	१३०६५	१७३७७३६	८१९७	७४००५८३	५५३७६६४	१८६३०१९

तालिका नं. १३: आ.व. २०७८/७९ मा प्रदेश स्तरमा उपभोग योग्य खाद्यान्नहरूको विवरण (मे. टन)

क्र. सं.	प्रदेश	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा न्यून
			चावल	मूँ	मूँ	फापर	मूँ	मूँ	मूँ		
१	कोशी	५००७३०५	६९८११६	७३४६६७	८१०८७	४४९८	१२०५८५	५६०	१६३९५१३	९४०५६६	६९८९४७
२	मधेस	६१७११६०	७६०२६०	१२६९२८	१३६६	०	५१७९५६	१०८	१४०६६१९	१११६९८०	२८९६३९
३	बागमती	६१७३४४७	२२०४५८	४८१२५९	५४१०३	२८६७	१२३३६३	७०७	८८२७५८	१०९३९११	-२११२३३
४	गण्डकी	२४८९२४१	२२२०१०	३५८४६४	९०५७७	२५७	८१०८०	४७५	७५५१९६	५००१३६	२५५०४०
५	लुम्बिनी	५१६९४५७	५४५०८९	३३८३७५	११२८३	१४३८	४३११९२	१०१५	१३२८३९१	९५७७३८	३६८६५३
६	कर्णाली	१७०४०३०	६८२२९	१९७९८४	२०२८०	२७४६	१५२९५७	३३००	४४५४९७	३३६५२३	१०८९७४
७	सु. पश्चिम	२७९१७०	२३९७२५	८५२०४	१९०७५	५८४	३०५४३६	२८८१	६५२९०६	५१३३८०	१३९५२६
	जम्मा	२९४३४३५०	२७५३८८८	२३२२८८२	२७७७७२	१४७०४	१७३२५६९	९०४६	७१०८६०	५४६१३१४	१६४९५४७

२.४ खाद्यान्न आवश्यकता (Requirement of Cereal Grains)

आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्न तर्जुमा गरेको कार्यक्रममा देशका विभिन्न भागको भौगोलिक विविधतालाई ध्यानमा राखी उच्च पहाड र पहाडको लागि प्रति व्यक्ति प्रति दिन २३४० क्यालोरी र तराईका लागि प्रति दिन प्रति व्यक्ति २१४० क्यालोरी चाहिने अनुमानको आधारमा राष्ट्रियस्तरमा सरदर प्रति व्यक्ति प्रति दिन २२५० क्यालोरीको आवश्यकता निर्धारण गरिएको छ। न्यूनतम खाद्य उपभोगका आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी प्रति दिन प्रति व्यक्ति २२५० क्यालोरीको ८७.३ प्रतिशत अर्थात् १९६४ क्यालोरी खाद्यान्न धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर र जौ, दलहन, आलु र कन्दमुलबाट उपलब्ध हुने अनुमान गरिए अनुसार खाद्यान्नबाट ७१.९३ प्रतिशत, दलहनबाट २.७६ प्रतिशत, आलुबाट ७.९२ प्रतिशत र कन्दमुलबाट ४.६८ प्रतिशत गरी कूल ८७.३ प्रतिशत तथा अन्य कृषि उपज दुध, दहि, पनिर, माछा, मासु, अण्डा तथा फलफूलबाट १२.७१ प्रतिशत प्राप्त हुने गर्दछ।

खाद्यान्न उपभोगको आधारमा उच्च पहाडमा १९१ के.जी., मध्य-पहाडमा २०१ के.जी. र तराईमा १८१ के.जी. प्रति वर्ष प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उपभोग हुने अनुमान गरिएको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार नेपालको जनसंख्या २,९१,६४,५७८ रहेको छ र नेपालको औसत वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर ०.९२५ प्रतिशत रहेको छ। दश वर्ष पहिले २०६८ सालमा सम्पन्न भएको राष्ट्रिय जनगणना अनुसार नेपालको जनसंख्या २,६४,९४,५०४ रहेको थियो भने वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर १.३५ प्रतिशत थियो।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार नेपालको जनसंख्या २,९१,६४,५७८ लाई औषत वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर ०.९२५ प्रतिशतले हुने गरी पछिल्ला तथा आगामी वर्षहरूको जनसंख्या प्रक्षेपण (Projection) गरिन्छ। जस अनुसार २०७९ सालको जनसंख्यालाई आवश्यक पर्ने खाद्यान्नको अनुमान गरिन्छ। आ.व. २०७५/७६ देखि २०७८/७९ सम्म नेपाल र ७ प्रदेशमा आवश्यक खाद्यान्न र उपलब्धता प्रस्तुत गरिएको छ।

$$P_{2009} \text{ को जनसंख्या} = P_{2007} (1+r)^{n(=1)}$$

जहाँ,

$$P_{2009} = \text{राष्ट्रिय जनगणना २००८ पछि १ वर्षको जनसंख्या २००९ साल}$$

$$P_{2007} = \text{राष्ट्रिय जनगणना २००८ जनसंख्या}$$

$$r = \text{राष्ट्रिय जनगणना २००८ मा जनसंख्या वृद्धिदर ०.९२५}$$

$$n = \text{१ वर्ष}$$

Net Edible grain Calculation:

$$= \{(\text{Total production} - \text{Postharvest loss} - \text{Seed requirement}) * \text{extraction rate} * (1 - \text{processing loss}\%)\}$$

२.५ पशुदानाको विवरण स्थिति

यस विवरण तयार पार्दा प्रत्येक जिल्लाहरूमा दुध दिने गाई, भैंसी संख्या र काम गर्ने राँगा, गोरुको संख्या त्यस्तै प्रजननको लागि राँगा, गोरुका साथै दुधालु बाखा, खसी, बोका एवं कुखुरा तथा अन्य पशुहरूलाई आवश्यक पर्ने पशुदाना निकाल्ने हिसाब यस प्रकार रहेको छ। यस अध्ययनमा घरपालुवा एवं व्यवसायिक पशुपन्छीहरूको लागि आवश्यक दाना हिसाब गर्न अलग तथ्याङ्क उपलब्ध नभएका कारण एकिन संख्या तथा पशुदानाको प्रयोगको तथ्याङ्क उपलब्ध गर्न नसकिएको हुँदा पशुदानामा खर्च हुने अनाजलाई यस विवरणमा समावेश गरिएको छैन।

तालिका नं. १४: पशुदानाको लागि आवश्यक दानाको हिसाब निकाल्ने शूत्र:

क्र.सं.	पशु विवरण	आवश्यकता प्रति वर्ष प्रति पशु (मे. टन)
१	गोरु/राँगा (Oxen)	०.०२४
२	साढे (Bull)	०.१
३	दुधालु गाई/भैंसी (Milking Cow and Buffalo)	०.०७
४	बाखा/खसी (Goat)	०.००५

२.६ निचोड दर (Extraction rate)

धान, मकै, गहुँ, कोदो, जौ र फापरको खुद उत्पादनबाट आगामी वर्षका लागि आवश्यक बीउको परिमाण कम गरी बाँकी खाद्यान्नको हिसाब निकालिन्छ। बाँकी खाद्यान्न परिमाणबाट क्षतिको परिमाण, भुस चोकर अन्य छित्तजर्ति आदिमा हुने नोक्सानीको परिमाण तथा पशुदानामा प्रयोग हुने परिमाण आदि घटाएपछि प्रशोधन योग्य परिमाण हुन आउँछ। धानको हकमा निचोड दर ६२.८५% का आधारमा हिसाब गरिएको छ। विभिन्न बालीहरूको निचोड दर अनुसूची २ मा समावेश गरिएको छ।

२.७ खाद्यान्न वासलातहरूका सिमाहरू (Limitations)

- (क) यस अन्तर्गत देखाइएको परिमाणले प्रति व्यक्ति उपभोगका लागि उपलब्ध भएको परिमाणलाई मात्र जनाउने गरिन्छ। तर प्रत्येक व्यक्तिले के कति परिमाण उपभोग गरेको छ, सो परिमाणलाई भने यो अध्ययनले देखाउँदैन।

- (ख) कृषि वस्तुहरूको आयात निर्यात तथ्याङ्क भन्सार विभागबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरूका आधारमा तयार गर्नुपर्ने हुन्छ । यस प्रतिवेदनमा समावेश गरिएका छिमेकी मित्रराष्ट्र भारतसँगको खुल्ला सिमानाले गर्दा कतिपय खाद्य वस्तुहरू भन्सार कार्यालयमा दर्ता नगरिकन आयात निर्यात हुने गर्दछ । यसरी अनाधिकृत रूपमा आयात निर्यात भएका वस्तुहरूको परिमाण एकिन गर्न नसकिने भएको हुनाले सो परिमाण समावेश हुन सकेको छैन ।
- (ग) धार्मिक कार्य पुजामा प्रयोग हुने अन्न, जाँड/रक्सी बनाउंदा प्रयोग हुने खाद्यान्न, मन्दिरमा रहेका परेवा र मगन्ते जोगीहरूलाई दिइने खाद्यान्नको परिमाण पनि हिसाब अनुमान गर्न नसकिएको हुनाले सो परिमाण समावेश गरिएको छैन ।
- (घ) घरपालुवा पशुचौपाया एवं पन्छीहरूलाई खुवाउन खर्च हुने अन्नको परिमाणको हिसाब अनुमान गर्न नसकेको हुनाले सो परिमाण समावेश गरिएको छैन । व्यवसायिक पशुपन्छी तथा माछा फर्ममा दानाको रूपमा प्रयोग हुने खाद्यान्नमा स्वदेशी उत्पादनको हिस्सा के कति रहेको छ भन्ने एकिन तथ्याङ्क नभएकोले सो परिमाण समावेश गरिएको छैन ।
- (ङ) विदेशमा बसोबास गरेका नेपालीहरूको विस्तृत विवरण नभएको र नेपालमा ६ महिना भन्दा बढि बसोबास गर्नेको हकमा नेपाली गणना गर्ने भएता पनि विवरण प्रष्ट नभएकाले सो परिमाण पनि समावेश गरिएको छैन ।
- (च) नेपालमा आउने पर्यटकहरूको बसाइ र खानपानको आधारमा उपभोग हुने खाद्यान्नको विवरण पनि प्रष्ट नभएकाले समावेश गरिएको छैन ।
- (छ) हाल गाउँमा भन्दा शहरमा बस्ने जनसंख्या वृद्धि भएको र खाने बानीमा व्यापक परिवर्तन भएको साथै भात कम खाने चलन बढेको भएता पनि प्रष्ट तथ्याङ्क नभएकाले समावेश गरिएको छैन ।
- (ज) हिमाली क्षेत्रमा आलु, चिनो, कागुनोहरू समेत खाद्यान्नको रूपमा प्रयोग भईरहेको तर के कति मात्रामा प्रयोग भईरहेको छ सो को तथ्याङ्क नभएका कारण वासलातमा समावेश गरिएको छैन ।
- (झ) हिन्दु राष्ट्र भएका कारण धेरैजसो चाडपर्वमा व्रत बस्ने प्रचलन रहि आएको, व्रतको समयमा खाद्यान्नको सट्टा फलफूल तथा रोटी खाने चलन रहेकोले वर्षमा १ जना मानिस सरदर के कति दिन व्रत बस्दछन् । सो सम्बन्धमा समेत तथ्याङ्क एकिन हुन नसकेका कारण समावेश गरिएको छैन ।
- (ञ) मानिसलाई क्यालोरीको आवश्यकता उसले गर्ने भौतिक श्रमका आधारमा तराई, हिमाल र पहाडका लागि अलग-अलग तरिकाले हिसाब गरी औसत राखी हिसाब गर्ने गरिन्छ तर हाल प्रविधिको विकास सँगसँगै मेसिनहरू उपलब्ध भएका कारण धेरैजसो कामहरू मेसिनद्वारा गर्ने गरिन्छ र श्रम कम हुने अवस्था रहेको छ साथै हिजोको दिनमा तरकारी, फलफूल, माछामासु चाडपर्व विशेषमा मात्र खाने भएतापनि हाल दैनिक एवं साप्ताहिक रूपमा खाने, सबै मिलाएर खाना कम खाने, घरमा भन्दा रेष्टुरेन्टमा खाने चलन वृद्धि भएसँगै खानाको आवश्यकता र उपभोग शैलीमा आएको परिवर्तन अनुसार तथ्याङ्क नभएका कारण पुरानै विधी अवलम्बन गरिएको छ । यस अवस्थामा के कति क्यालोरी मात्र शरीरलाई आवश्यक हो भन्ने क्यालोरी सम्बन्धी नयाँ मापदण्ड नभएका कारण पुरानै १९१ के.जी. प्रति व्यक्ति प्रति वर्षलाई आधार मानी वासलात तयार पारिएको छ ।
- (ट) बाटोको सुविधासँगै तराईमा उत्पादन भएको चामल सहजै हिमाल, पहाड पुगेकाले र आयमा आएको परिवर्तनसँगै खाना भनेकै चामल हो भन्ने मानसिकता भएका कारण चामलको उपभोग बढि र अन्य

खाद्यान्नबालीको उपभोग कम भएको अवस्थामा समेत यकिन तथ्याङ्क नभएकाले कुन कुन खाद्यान्न के कति मात्रामा उपभोग भएको भन्ने आधारमा वासलात तयार पार्न सकिएको छैन । पछिल्लो तथ्याङ्कमा नेपालीले सरदरमा वार्षिक १६ के.जी. चामल बढि उपभोग गरेको देखिन्छ, भने वार्षिक रूपमा १२२ के.जी. उपभोग गर्नुपर्नेमा १३७ के.जी. उपभोग भएकाले समेत उत्पादनका साथै चामलको आयातमा भर पर्नुपर्ने देखिएको छ ।

३. राष्ट्रियस्तरमा खाद्यान्न उत्पादन तथा आपूर्ति स्थिति

आ.व. २०७५/७६ देखि २०७८/७९ मा राष्ट्रियस्तर तथा प्रदेशस्तर सहित जिल्लास्तरीय उपभोग्य खाद्यान्न उत्पादनको आवश्यकताको अध्ययन गर्दा प्रदेश मार्फत प्राप्त ७७ जिल्लाहरूको तथ्याङ्कलाई एकिकृत गरी नेपालको तथ्याङ्क तयार पारिएकोले सोही तथ्याङ्कलाई आधार मानेर नेपाल सङ्घीयतामा गए पछि ७ प्रदेशमा विभाजन भएकोले हालको अध्ययनमा ७ वटा प्रदेश र अन्तर्गतका ७७ जिल्लाहरूको समेत वासलात तयार गरिएको छ । नेपालमा रहेका ७ वटा प्रदेश मध्ये वागमती बाहेक अन्य प्रदेशमा खाद्यान्न बचतको अवस्थामा रहेको छ । आ.व. २०७५/७६ मा समग्रमा हेर्दा नेपालको खाद्यान्न उत्पादन एवं उपभोगको वस्तुस्थिति विश्लेषण गर्दा १७,४७,६०४ मे. टन बचत र वागमती प्रदेशमा १,४८,३४३ मे. टन न्यून हुने देखिन्छ । यसले नेपालको खाद्यान्न आपूर्ति अवस्था मजबुत भएको देखिन्छ । तर नेपाल अन्तर्गत वागमती प्रदेशमा खाद्यान्न उपलब्ध न्यून भएकाले अन्यत्रबाट खरीद वा आयातबाट पूर्ति गर्नुपर्ने देखिन्छ । अन्य प्रदेशमा खाद्यान्न बचत हुँदा वागमती प्रदेशमा न्यून देखिनुमा अन्य प्रदेशको तुलनामा राजधानी काठमाडौँ उपत्यकामा जनसंख्या बढि साथै सहरिकरणका कारण माग बढि भएकाले हुने देखिन्छ । उत्पादित खाद्यान्न बालीहरूको समान रूपमा उपभोग हुन नसक्नु, वितरण प्रणाली चुस्त नहुनु र खाद्यान्नमा बढी मात्रामा चामलको उपभोग मात्र बढि हुँदा साथै उपभोक्ताहरूको खानेबानीमा आएको परिवर्तनका कारण समेत ठुलो परिमाणमा चामल आयात भएको देखिन्छ । अब हामीले बढ्दो जनसंख्या एवं आर्थिक समृद्धिको लागि अभै उत्पादन वृद्धि तर्फ लाग्नु पर्ने र शरिरको आवश्यकताका आधारमा उमेर अनुसार क्यालोरी मिलाएर खाने बानी बसाल्नु पर्नेछ । जसले आगामी दिनमा उपभोग अनुसार वासलात तयार हुन सकोस ।

तालिका नं. १५: आ.व. २०७५/७६ देखि २०७८/७९ को राष्ट्रियस्तरको उपभोग्य खाद्यान्न स्थिति (मे. टन)

बालीहरू	आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९
चामल	३०६७१०९	३०३५३५८	३०७४२२९	२७५३८८८
मकै	१६३४३८९	२१९६१३४	२२९९०६१	२३२२८८२
गहुँ	१६३४३८९	१७८७६९७	१७३७७३६	१७३२५६९
कोदो	२५८५११	२६३७५४	२६८२९६	२७७७७२
जौ	८४८७	८६८४	८१९७	९०४६
फापर	४४०६	९६२०	१३०६५	१४७०४
जम्मा उत्पादन	७०६१४८१	७३०१२४७	७४००५८३	७११०८६०
आवश्यकता	५३१३८७७	५४२३७३०	५५३७५६४	५४६१३१४
बचत वा न्यून	१७४७६०४	१८७७५१८	१८६३०१९	१६४९५४७

३.१ जिल्लास्तरमा खाद्य वासलात विवरण

आ.व २०७५/७६ देखि २०७८/७९ सम्मको जिल्लाहरूमा उपलब्ध उपभाग्य खाद्यान्न, आवश्यकता र बचत वा न्यूनको अवस्था विश्लेषण गरिएको विवरण तालिका नं. १६, १७, १८ र १९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १६: आ.व. २०७५/७६ को जिल्लाहरूमा उपभोग्य खाद्यान्न स्थिति (मे. टन)

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा न्यून
			चावल	फेफु	कोदो	फापर	अन्न	फेफु	जम्मा		
१	ताप्लेजुङ	१३०१३८	५६२१	२६८९८	३४५४	४०	२३१४	१०१	३८४२८	२८१९२	१०२३६
२	संखुवासभा	१६२०७६	१७६६०	१८०२५	६९५४	५	१३०७	५	४३९५६	३३३२१	१०६३५
३	सोलुखुम्बु	१०८११०	१९३९	२७०८६	२२००	८१	४११२	५१	३५४६९	२२३०८	१३१६१
४	पाँचथर	१९५८४५	११५२२	२९५४४	७५२२	१४	६०५६	११३	५४७७०	४५४९९	९२७१
५	इलाम	२९६३४९	२०७६२	१००४५१	१६२३	९	१२७६६	१६	१३५६२८	६७२६	६८५०२
६	तेह्रथुम	१०३७०	११३३०	२३८४०	२४४५	६	३८३९	२१	४१४८१	२४५२२	१६९५९
७	धनकुटा	१६६८४४	१३२२३	३३९०९	७८७७	२	२२७१	०	५७२८२	३७०७६	२०२०६
८	भोजपुर	१८६२९१	२०६९३	८१६३७	५७४२	९	६९४	३	१०८७७८	४१४९७	६७२८१
९	खोटाङ	२१०६४५	१८६२६	७६५४०	२१७०२	१५३	१०२७३	१३५	१२७४२९	४९१३९	७८२९०
१०	ओखलढुङ्गा	१५१०९२	५६३०	२५६८३	१२६४५	२५	३७३४	४२	४७७५९	३४५६९	१३१९०
११	उदयपुर	३२४२००	३२३१७	३०९१०	४६६०	५	११४४१	१६	७९३४९	७१७३	८१७६
१२	भूपा	८२९७६	२००४०२	१२००१६	१२९१	३८७	२४४७८	२	३४६५७६	१४००८१	२०६४५५
१३	मोरङ	९८५६४३	१९९०२९	४८२०१	१३२०	२०	३५४१७	०	२८३९८६	१८२०७३	१०१९१३
१४	सुनसरी	७७९५२०	११८०७४	१४९१०	५६९	८६	३९८८४	६	१७३५२९	१४३४४९	३०८८०
		४६३०१७७	६७६३०	६५७६५०	८०००३	८४२	१५८५८५	५१२	१५७४४२०	९२००२५	६५४३९५
१५	सप्तरी	६५२७०९	१००४२२	३७७९	१९८	०	४३९७१	०	१४८३७०	१२१२२५	२७१४५
१६	सिराहा	६५०७१२	९३९८२	३३७२	३६५	०	३२८१४	०	१३०५३३	१२३०१७	७५१६
१७	धनुषा	७७०६२७	१३७४५३	५४७०	१४६	०	९५०९३	१	२३८१६३	१४३६०९	९४५५४
१८	मोहत्तरी	६४०७५९	७५७९२	१७२४४	०	०	५९३२०	२	१५२३५८	१२००७३	३२२८५
१९	सर्लाही	७८५८९३	९४८३२	२५३५४	५३३	०	६१२८०	१९	१८२०१८	१४०७४०	४१२७८
२०	रौतहट	७०११४३	७३५५१	४६६६	५७	०	४३८८३	१	१२२१५९	१२२५८४	-४२५
२१	बारा	७०२१५०	१३६११५	३१७६३	६१	०	७७६९१	२४	२४५६५४	१२७८०४	११७८५०
२२	पर्सा	६१३६३८	१०५०७७	१०२०८	०	०	६५१११	११	१८०४०६	११३०३५	६७३७१
		५५१७६३२	८१७२२३	१०१८५६	१३६०	०	४७९१६२	५९	१३९९६६०	१०१२०८७	३८७५७३
२३	दोलखा	२३२७९७	४४६४	१२४५०	३९१७	२४०	६६६३	४८	२७७८२	४४४६४	-१६६८२
२४	सिन्धुपाल्चोक	३४६९९७	१९५८६	५६८८६	१७९८१	४६	६२३४	५५	१००७८९	६६२७६	३४५१३

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा खर्च
			घामा	मैके	कोदो	फापर	गहुँ	जौ	जम्मा		
२५	रसुवा	५२२८६	२२२६	४२८३	७२९	४	११०६	९०	८४३९	९९८७	-१५४८
२६	रामेछाप	२३४०४६	१५१९५	५२०१४	४६८०	४	७१७०	२२	७९०८५	४७०४३	३२०४२
२७	सिन्धुली	३३३८१६	२९२९०	६६१४७	१०६२३	१२४	१४२७७	१८	१२०४७९	६७०९७	५३३८२
२८	काभ्रे	४४२३९५	२३३८७	६२६२४	३४२८	१९२	१९७६६	१६७	१०९५६५	८८९२१	२०६४४
२९	भक्तपुर	२७७९३५	१०८७७	६३९३	११४	०	९२९९	१०	२६६९४	५५८६५	-२९१७
३०	ललितपुर	४१९००४	१०२०१	२६१५४	४७२	१३	७३४०	१५	४४१९५	८४२२०	-४००२५
३१	काठमाडौँ	१५६३४०१	१४४३८	२००५७	५२३	२	७३७७	१	४२३९६	३१४२४४	-२७८४८
३२	नुवाकोट	३२८०५५	३९४७५	४७३२२	५२४६	५३	११६४१	५५	१०३७९०	६५९३९	३७८५१
३३	धादिङ	३९५८५९	३३८१६	४६२६३	५२३५	३	१००६०	९६	९५४७३	७९५६८	१५९०५
३४	मकवानपुर	४६७९९६	२४६४१	६८१३३	२८५०	५२	१०९२०	९९	१०६६९६	९४०६७	१२६२९
३५	चितवन	५९१५०५	५७६५३	३२५०५	१२४६	२५०	१९३६३	१०	१११०२७	१०७०६२	३९६५
			२८५२४९	५०१२३०	५७०४५	९८४	१३१२१६	६८७	९७६४१०	११२४७५३	-१४८३४३
३६	मनाङ	१५०६२	०	२७	०	१४१	२१९	५४	४४१	२८७७	-२४३६
३७	मुस्ताङ	१५५५४	०	६७७	०	२७५	८२८	१३५	१९१४	२९७१	-१०५७
३८	गोरखा	३२०००४	२३१८६	३४९२५	१२२५६	१०९	६४५४	३९	७६९६८	६४३२१	१२६४७
३९	लमजुङ	१९८३०२	२७१२८	१७७२६	५९६३	४	१०२७	१५	५१८६३	३९८५९	१२००४
४०	तनहुँ	३५८४८५	२४५१३	५९२७६	४८२१	५०	३१०८	१	९१७६८	७२०५५	१९७१३
४१	कास्की	४६७९९५	४१७९५	२६१०६	१५५९३	४	१०८१३	४८	९४३५९	९४०६७	२९२
४२	पर्वत	१७०२२७	१४४३२	२५५०६	६५३५	१४	५५४४	२९	५२०६०	३४२१६	१७८४४
४३	स्याङ्जा	३३७७७०	३५९९५	७७२४०	१५२२५	६२	११००८	१	१३९५३२	६७८७२	७६६०
४४	म्याग्दी	१२६८०५	७२७२	२५५५८	२७७०	४०	५८२९	१०३	४१५७२	२५४८८	१६०८४
४५	बागलुङ	३०२००२	११६७५	५८४२५	१८४९९	३२	१२५८९	३११	१०१५३१	६०७०२	४०८२९
४६	नवलपुर	३७८०७९	४७८१२	६४५६	२१०	२२	१८७७	३	७३२७३	७५९९४	-२७२१
			२३३८०७	३३१९२२	८१८७१	७५३	७६१८९	७३८	७२५२८१	५४०४२२	१८४८५९
४७	पाल्पा	२९७३२२	१७८९८	३७५८६	२२८८	१३२	१२०३७	९	६९९५१	५९७६२	१०१८९
४८	गुल्मी	३२३२७५	१४९१७	४९७९०	२४९२	११९	१६०३५	११९	८३४७३	६४९७८	१८४९५
४९	अर्घाखाँची	२३३२७५	१३१५९	४६०३३	५२२	१०३	१३२२५	१०९	७३१५५	४६८८८	२६२६७
५०	नवलपरासी पश्चिम	३६६८६८	४७८४६	२८६३	१९०	२	१९०१४	१	६९९१६	७००२३	-१०७
५१	रुपन्देही	९००८९५	१४५९१८	७०९९	३८	२५	७१०००	५५	२२४१३४	१६३०६२	६१०७२
५२	कपिलवस्तु	५९१८४०	१२९९५५	६११२	०	२२	८१९२१	९२	२१८१०२	१०७१२३	११०९७९

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा खर्च
			घामला	मैके	कोदो	फापर	गहुँ	जौ	जम्मा		
५३	दाङ	५७०४३९	८१७८४	४२९१०	१३	१४	२४५८३	७	१०३२४९	१०३२४९	४६०६४
५४	बाँके	४८११५०	५८६७८	१०५३४	०	३	५५२०८	३	१२४४२६	८८५३६	३५८९०
५५	बर्दिया	४७५७६६	११६२६२	४२४	०	३	५५६८२	३	१७२३७४	८६११४	८६२६०
५६	रुकुम पूर्व	५६७८६	२५४१	१३७५९	५०५	८	११२२०	१४५	२८१७९	११४१४	१६७५५
५७	प्यूठान	२४७२०७	१३३९९	१८५१०	१९०६	२३३	२०५२२	२१३	५४७८४	४९६८९	५०९५
५८	रोल्पा	२३७६८९	७८१०	२६४०७	९५४	१७३	२०३२१	१८१	५५८४६	४७७७५	८०७१
			६४०१६७	२६२०२८	८९१२	८३८	४००७६९	९३८	१३२३६५२	८९८६१३	४२५०३९
५९	डोल्पा	३३७३१	१७८	२३४६	२४८	२७७	४०२४	९५	७१६८	६४४३	७२५
६०	मुगु	५१०३७	६३७	१८५	२६४२	१८९	२४९८	३१८	६४६८	९७४८	(३२८०)
६१	हुम्ला	४७२२९	४९१	११८	१२२९	२४७	५८७	२२२	२८९५	९०२१	(६१२६)
६२	जुम्ला	१०१७७६	३५४२	४४९६	३१८३	२६	३३७६	१६०८	१६२३१	१९४३९	(३२०८)
६३	कालिकोट	१२११०८	३१३५	४३५८	१०५७	३९	४७५५	३५०	१३६९४	२३१३२	(९४३८)
६४	रुकुम पश्चिम	१६६७४०	२५४१	१५७१७	५०१	१३	१२११५	१३९	३१०२५	३१८४७	(८२२)
६५	सल्यान	२४२५९९	१५०२९	३६९६५	९२४	२०	२६३२९	३५४	७९६२०	४८७६२	३०८५८
६६	जाजरकोट	१५४०९७	४९७०	२८७५९	१५७२	१३	१७१७४	१९२	५२६८०	३०९७३	२१७०७
६७	दैलेख	२६०५६६	१४५१०	४१८३१	२३५२	७	२४७८६	५७	८३५४३	५२३७४	३११६९
६८	सुर्खेत	३५०१७३	२७८९६	३४४०९	२४१७	२४	३४६८२	३९७	९९८२५	७०३८५	२९४४०
			७२९२९	१६९१८५	१६१२४	८५५	१३०३२६	३७३१	३९३१४९	३०२१२४	९१०२५
६९	बाजुरा	१२४१९३	३५३२	२०	२०७२	१६	४१९६	२६४	१०१०१	२३७२१	(१३६२०)
७०	बझाङ	१९३१०३	१२४३४	३२०९	१७८०	१८	१२०९३	७९७	३०३३०	३६८८३	(६५५३)
७१	दार्चुला	१४०९३२	६२७२	८४१४	९५५	२६	७६६१	२३६	२३५६४	२६९१८	(३३५४)
७२	अछाम	२६१३६३	१८९०१	१०६५६	२९८९	२२	२०१८७	१५१	५२९०६	५२५३४	३७२
७३	डोटी	२४५२८८	१२६९७	३९८१	४४६८	३	२२१४२	४८	४३३४०	४९३०३	(५९६३)
७४	बैतडी	२६५११३	१०५०३	१९४७४	३२७	२४	१६९२९	१६१	४७४१८	५३२८८	(५८७०)
७५	डडेलधुरा	१४६३१८	१२७८८	१०३७१	२७८	१३	१५६५४	६६	३९१७१	२९४१०	९७६१
७६	कैलाली	८३६८७७	१५५६९२	७३६३	३२६	८	९०१०९	९७	२५३५९५	१५१४७५	१०२१२०
७७	कञ्चनपुर	५१००६३	९८०८४	१२१८	०	४	६९१७२	३	१६८४८२	९२३२१	७६१६१
			३३०९०४	६४७०७	१३१९६	१३४	२५८१४३	१८२३	६६८९०६	५१५८५३	१५३०५३
	जम्मा		३०६७०९	२०८८५७७	२५८५११	४४०६	१६३४३८९	८४८७	७०६१४७८	५३१३८७७	१७४७६०१

तालिका नं. १७: आ.व. २०७६/७७ को जिल्लाहरूमा उपभोग्य खाद्यान्न स्थिति (मे. टन)

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा लान
			घामल	मै	कोष	फापर	गहुँ	जौ	जाम्ना		
१	ताप्लेजुङ	१५०७००	१०४५३	२०६०८	३४४३	११५	२८८७	११२	३७६१९	२८७८४	८८३५
२	संखुवासभा	१७८११६	१८६४८	२१४६९	६६०२	१५	१३७०	५	४८१०८	३४०२०	१४०८८
३	सोलुखुम्बु	११९२४६	२००५	२९२८७	२०२५	२३५	४५३९	५३	३८१४४	२२७७६	१५३६८
४	पाँचथर	२३१११५	१२३२८	३२७२६	६९७३	४०	६८४२	१२५	५९०३४	४६४५४	१२५८०
५	इलाम	३४०९७३	२०६६०	१०५५५२	१९८०	२७	११३८५	१८	१३९६२२	६८५३६	७१०८६
६	तेह्रथुम	१२४५६१	१०६९४	२५१७९	२६८८	१८	४१०३	२४	४२७०५	२५०३७	१७६६८
७	धनकुटा	१८८३२९	१२६८२	३७३५५	७७४५	५	२३८२	०	६०१९९	३७८५४	२२३४५
८	भोजपुर	२१०७८९	१८१२४	८१५२३	५७४१	२६	६६३	५	१०६०८२	४२३६९	६३७३३
९	खोटाङ	२४९६०४	१८८५९	८०६५४	२१७३९	४३९	९४१८	१४८	१३१२५६	५०१७०	८१०८६
१०	ओखलढुङ्गा	१७५५९६	४८४३	२७८४७	११८७९	७३	३७०४	२९	४८३७७	३५२९५	१३०८२
११	उदयपुर	३६१५२९	२९६४६	३३०७३	४६२३	१४	११५७९	११	७८९४६	७२६६७	६२७९
१२	भ्वापा	७९०१८१	२०४८१९	१२६३५३	१२३०	१११२	१९००८	३	३५२५२५	१४३०२३	२०९५०२
१३	मोरङ	१०२७०५५	२०१०५७	४९२२४	१२३९	५६	३२५२९	०	२८४१०६	१८५८९७	९८२०९
१४	सुनसरी	८०९१७६	११६४१६	१८१७१	४७२	२५१	३४७९३	७	१७०११०	१४६४६१	२३६४९
		४९५६९७२	६८१२३६	६८१०५१	७८३८०	२४२६	१४५२०२	५३९	१५९६८३५	९३९३४३	६५७४९२
१५	सप्तरी	६८३८१५	९६४१३	५०९०	१८७	०	४५०२८	०	१४६७१७	१२३७७०	२२९४७
१६	सिराहा	६९३९२४	९१५९६	६०४७	३६९	०	३३९५३	०	१३१९६४	१२५६००	६३६४
१७	धनुषा	८१००८४	१२२१०५	६७०५	१४५	०	९८५२१	१	२३०४७६	१४६६२५	८३८५१
१८	मोहत्तरी	६७७३२०	७२४६०	२०६५४	०	०	६१५५४	३	१५४६७१	१२२५९५	३२०७६
१९	सर्लाही	७९३८९७	९१९०४	२६७०८	५१२	०	६३३७७	२०	१८२५२१	१४३६९५	३८८२६
२०	रौतहट	६९१४८४	६९०८६	५९७३	६०	०	४५६८९	१	१२०८०९	१२५१५९	-४३५०
२१	बारा	७२०९२६	१२७१२८	३२४१३	७१	०	८०३४७	२४	२३९९८२	१३०४८८	१०९४९४
२२	पर्सा	६३७६१५	१०२८९३	१०२४३	०	०	६७०४२	१२	१८०१९०	११५४०८	६४७८२
		५७०९०६४	७७५८५५	११३८३३	१३४३	०	४९५५१०	६०	१३८७३३१	१०३३३४०	३५३९९१
२३	दोलखा	२३७६८५	४४२४	१२१६७	४२२९	९०१	६८२७	४९	२८५१७	४५३९८	-१६८०१
२४	सिन्धुपाल्चोक	३५४२८४	१९३४८	५७७६२	१८१६५	०	११२७९	५७	१०६६१२	६७६६८	३८९४४
२५	रसुवा	५३३८४	२१८३	४३४८	६६६	०	१११९	९३	८४०९	१०१९६	-१७८७
२६	रामेछाप	२३८९६१	१४९५६	५०९४१	४४३०	१४	७४२१	२४	७७७८५	४८०३१	२९७५४
२७	सिन्धुली	३४०८२६	२८८३०	६६९२७	९९५८	३९७	१५९३०	१८	१२२०६१	६८५०६	५३५५५
२८	काभ्रे	४५१६८६	२३०३२	६५६८६	२८५७	४७६	२१९०३	१६८	११४१२३	९०७८९	२३३३४

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न						आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा न्यून	
			चामल	मकै	कोको	फायर	गहुँ	जौ			जम्मा
२९	भक्तपुर	२८३७७२	१०८१८	६७०५	१२८	०	८७७२	१०	२६४३२	५७०३८	-३०६०६
३०	ललितपुर	४२७८०४	१०१८३	२९०९७	५३०	३९	७५८	१५	४७०४२	८५९८९	-३८९४७
३१	काठमाडौँ	१५९६२३२	१४५३५	१८८११	६०९	४	७६३४	१	४१५९४	३२०८४३	-२७९२४९
३२	नुवाकोट	३३४९४४	३८६५२	४९५६८	५६९९	१५३	११३६१	५५	१०५४८८	६७३२४	३८९६४
३३	धादिङ	४०४१७२	३१३९२	५०००८	५८७७	०	११२०१	९८	९८५७५	८१२३९	१७३३६
३४	मकवानपुर	४७७८२३	२३८२४	७४६९१	२७७	१६६	१२०५७	९७	११०३२२	९६०४३	१४२७९
३५	चितवन	६०३९२६	५६९५७	३६५६४	१३५०	६३	१६०७७	१०	१११०२०	१०९३११	१७०९
		५८०५५००	२७९१३५	५२००४७	५७२१४	२२१२	१३८७५७	६९४	९९८०६०	११४८३७५	-१५०३१५
३६	मनाङ	६२८४	०	३१	०	४०६	२४२	५३	७३१	१२००	-४६९
३७	मुस्ताङ	१५८८०	०	७७	०	७८७	७०८	१३३	२३४५	३०३३	-६८८
३८	गोरखा	३२६७२४	२१०७८	३७०००	१२८८२	३११	६७५९	३९	७८०६९	६५६७२	१२३९७
३९	लमजुङ	२०२४६७	२५६५७	१९८४४	६८२९	१२	३१९३	१६	५५५५१	४०६९६	१४८५५
४०	तनहुँ	३६६०१३	२३४३२	५९१८६	५३९०	१४४	३३६७	२	९१५२२	७३५६९	१७९५३
४१	कास्की	४७७८२३	३८६०८	२८२७१	१७०४४	११	१०६३५	४९	९४६१९	९६०४२	-१४२३
४२	पर्वत	१७३८०२	१३८७५	२८१९९	६८८७	४१	५५४०	२९	५४५७२	३४९३४	१९६३८
४३	स्याङ्जा	३४४७६१	३६६०८	७७२१२	१६४४७	१८०	११९२६	२	१४२३७५	६९२९७	७३०७८
४४	म्याग्दी	१२९४६८	७०७९	२४२२५	२७११	११६	५८१९	१०४	४००५५	२६०२३	१४०३२
४५	बागलुङ	३०८३४४	१०४४३	५८५८६	१८७९१	९३	१३६२५	३१८	१०१८५५	६१९७७	३९८७८
४६	नवलपुर	३८६०१९	४६६८३	७५०९	२३६	६४	१९५७९	३	७४०७५	७७९०	-३५१५
		२७३७८८५	२२३४६४	३४०७८०	८७२१७	२१६८	८१३९४	७४६	७३५७९	५५००३३	१८५७३६
४७	पाल्पा	३०३५६६	१७५७३	४३७५६	२५५३	३३३	१२८६०	१०	७७०८४	६१०१७	१६०६७
४८	गुल्मी	३३००६४	१४५३०	५१०२८	२६७६	२०१	१६१२५	११९	८४६७९	६६३४३	१८३३६
४९	अर्घाखाची	२३८१७४	१२३२७	४०२९७	४६६	१७७	१३१८९	१०९	६६५६३	४७८७३	१८६९०
५०	नवलपरासी पश्चिम	३९४९९२	४९४९५	६०२२	१९२	६१	२०५५२	२	७६३२४	७४९४	४८३०
५१	रुपन्देही	९१९८१४	१४५०१५	६९५९	४३	०	७४१००	५३	२२६१७०	१६६४८६	५९६८४
५२	कपिलवस्तु	६०४२६९	१२७४९३	६२२९	०	०	८१२२२	९३	२१५०३७	१०९३७३	१०५६६४
५३	दाङ	५८२४१८	८१५५१	५४१२३	१२	१४	२७०१	८	१६२८०९	१०५४१८	५७३९१
५४	बाँके	४९९४२२	५९७८५	१५३०७	०	०	५६८३५	३	१३१९३०	९०३९५	४१५३५
५५	बर्दिया	४८५७५७	११७२२५	५८८	०	०	५७३७४	३	१७५१९०	८७९२२	८७२६८
५६	रुकुम पूर्व	५७९७९	२५४४	१४९०१	४९१	०	११८९८	१४७	२९९८१	११६५४	१८३२७
५७	प्यूठान	२५२३९८	१३१४२	२०९४३	२१९६	९	१९५१०	२१४	५६०१६	५०७३२	५२८४

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा न्यून
			चामल	मैके	कोवि	फापर	गहुँ	जौ	जम्मा		
५८	रोल्पा	२४२६८०	७८५४	२६५४९	१०४८	८०	२०४८५	१८३	५६९९९	४८७७९	७४२०
		४९११५३३	६४८५३५	२८६७०३	९६७५	८७५	४११२५१	९४४	१३५७९८२	९१७४८६	४४०४९६
५९	डोल्पा	३४४३९	१९३	२८४७	२५०	५५६	४११०	९८	८०५५	६५७८	१४७७
६०	मुगु	५२१०९	६८३	१९१	३३७५	३५४	३१०५	३२०	८०२८	९९५३	-१९२५
६१	हुम्ला	४८२२१	४९५	१२७	११३३	६३५	६७४	२२६	३२९०	९२१०	-५९२०
६२	जुम्ला	१०३९१३	३१२२	४७७४	३२१५	६८	४४००	१६३२	१७२११	१९८४७	-२६३६
६३	कालिकोट	१२३६५२	३२८३	४७०६	१०९८	१०५	५३४४	३६३	१४८९९	२३६१७	-८७८
६४	रुकुम पश्चिम	१७०२४२	२६०१	१७४७९	५१३	०	१२९५१	१४४	३३६८८	३२५१६	११७२
६५	सल्यान	२४७६९४	१५६०१	३८७५१	९८०	५९	३५७७२	३५५	९१५१८	४९७८६	४१७३२
६६	जाजरकोट	१५७३३३	५५२३	२९६४८	१५१९	२२	२३६६९	१९३	६०५७४	३९६२४	२८५५०
६७	दैलेख	२६६०३८	१३९५०	४३९१५	२२११	२१	३५००५	६६	९५१६८	५३४७४	४१६९४
६८	सुर्खेत	३५७५२६	२७९२६	३४२१०	२४३४	०	३४९६३	३९८	९९९३१	७८८६३	२८०६८
		१५६११६५	७३३७६	१७६६४९	१६७२९	१८१९	१५९९९२	३७९६	४३२३६०	३०८४६८	१२३८९२
६९	वाजुरा	१२६८०१	५६९३	८	२०७२	९	६८१३	२७३	१४८६८	२४२१९	-९३५१
७०	बझाङ	१९७५५९	१३०२५	३२६६	१७८०	६	११६१४	८४२	३०५३३	३७६५७	-७२४
७१	दार्चुला	१४३८९२	६२६५	९४३८	९५५	७४	११५३२	२४१	२८५०६	२७४८३	१०२३
७२	अछाम	२६६८५२	१८७८७	११८२८	२९८९	०	२४९०१	१५७	५८६६१	५३६३७	५०२४
७३	डोटी	२५०४३९	१६३०२	४०८६	४४६८	९	२१८९७	५२	४६८१४	५०३३८	-३५२४
७४	बैतडी	२७०६८०	९८१९	२०५२३	३२७	०	३३५०२	१६७	६४३३९	५४४०७	९९३२
७५	डडेलधुरा	१४९३९१	१२१४४	९६९०	२७८	०	१८०२४	६७	४०२०४	३००२८	१०१७६
७६	कैलाली	८४४४५२	१६७७३६	७६७१	३२६	२२	११६८००	१०४	२९२६६०	१५४६५६	१३८००४
७७	कञ्चनपुर	५२०७७४	१०३२५६	२५६०	०	०	११०५०६	३	२१६३२५	९४२६०	१२२०६५
		२७८०४३९	३५३०२७	६९०७२	१३१९६	१२०	३५५५९०	१९०६	७९२९१०	५२६६८५	२६६२२५
	जम्मा	२८४६२२५८	३०३५३५८	२१९६१३४	२६३७५४	९६२०	१७८७९१७	८६८४	७३०१२४७	५४२३७३०	१८७७५१८

तालिका नं. १८: आ.व. २०७७/७८ को जिल्लाहरूमा उपभोग्य खाद्यान्न स्थिति (मे. टन)

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा न्यून
			चामल	मैके	कोवि	फापर	गहुँ	जौ	जम्मा		
१	ताप्लेजुङ	१२०५९०	१०२७५	२३९४७	३५०२	११८	२३२५	११३	४०२८१	२३०३३	१७२४८
२	संखुवासभा	१५८०४१	१७५२७	२२२७१	६७५	१५	१३१५	४	४७८४७	३०१८६	१७६६१
३	सोलुखुम्बु	१०४८५१	२१२६	३०२६९	२०६०	२४२	४२९३	५३	३९०४२	२००२७	१९०१५

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा लक्ष
			घामल	मैक	कोदो	फापर	गहुँ	फुट	जम्मा		
४	पाँचथर	१७२४००	११४९५	३३८६९	७०९३	४१	५१७	१२०	५७७८९	३४६५२	२३१३७
५	इलाम	२७९५३४	२००९९	१०९०७०	२०१५	२८	११९३५	१६	१४३१६३	५६१८६	८६९७७
६	तेह्रथुम	८८७३१	१०७६७	२६०८६	२७३४	१८	४७३१	२४	४४३६०	१७८३५	२६५२५
७	धनकुटा	१५०५९९	१२१०५	३८६५५	७८७८	५	२२१४	९	६०८६७	३०२७०	३०५९७
८	भोजपुर	१५७९२३	१७२५१	८०८२५	५८४०	२६	३५१	४	१०४२९७	३१७४३	७२५५४
९	खोटाङ	१७५२९८	१६८१४	८०८१४	२२११४	४५३	८९४८	१४६	१२९२८९	३५२३५	९४०५४
१०	ओखलढुङ्गा	१३९५५२	५६३७	२७९९९	१२०८३	७५	४३५१	३०	५०१७६	२८०५०	२२१२६
११	उदयपुर	३४०७२१	३०११६	३४२५१	४७०३	१४	१०४८२	१२	७९५७८	६८४८५	११०९३
१२	भक्रापा	९९८०५४	२२१४४०	१२६४५५	१२५१	११४४	१९५२१	२	३६९८१३	१८०६४८	१८९१६५
१३	मोरङ	११४८१५६	२०२२३१	५०२४६	१२६०	५८	३१६७९	२०	२८५४९४	२०७८१६	७७६७८
१४	सुनसरी	९२६९६२	११९७८५	१८९४७	४८०	२५७	३४२७२	६	१७३७४८	१६७७८०	५९६८
		४९६१४१२	६९७६६८	७०३७०४	७९७२८	२४९५	१४१५८८	५६०	१६२५७४४	९३१९४६	६९३९८८
१५	सप्तरी	७०६२५५	९७२४०	५४३८	१९०	०	४४१३५	५	१४७००८	१२७८३२	१९१७६
१६	सिराहा	७३९९५३	९५०८२	६३८६	३७५	०	३३०६९	७	१३३९१९	१३३९३१	९८८
१७	धनुषा	८६७७४७	१२७८१६	७०११	१४७	०	९६७२७	३	२३१७०३	१५७०६२	७४६४१
१८	मोहत्तरी	७०६९९४	८२२६७	२१४५७	०	०	७६५१९	३	१८०२४५	१२७९६६	५२२७९
१९	सर्लाही	८६२४७०	९३०५५	२९४६४	५२१	०	५९०४८	२०	१८२१०७	१५६१०७	२६०००
२०	रौतहट	८१३५७३	७०९६५	६३१९	६१	०	४३०८४	१	१२०४३०	१४७२५७	(२६८२७)
२१	बारा	७६३१३७	१२०४८६	३४५०८	७२	०	८०२७९	२४	२३५३६९	१३८१२८	९७२४१
२२	पर्सा	६५४४७१	९६३९८	११५८१	०	०	६७८४२	१२	१७५८३३	११८४५९	५७३७४
		६११४६००	७८३३०८	१२२१६३	१३६६	०	५००७०२	७४	१४०७६१३	११०६७४२	३०८८७
२३	दोलखा	१७२७६७	४०४९	१२६३१	४३०१	७६	६०२५	४६	२७७६८	३२९९८	(५२३०)
२४	सिन्धुपाल्चोक	२६२६२४	१९७५७	५९७२२	१८४७७	१३९	६८०५	५७	१०४९५८	५०१६१	५४७९७
२५	रसुवा	४६६८९	१४८६	४५१७	६७७	१३	९८१	९३	७७६९	८९१८	(११४९)
२६	रामेछाप	१७०३०२	१३३८९	५२६६९	४५०६	१३	६९३३	२४	७७५७४	३४२३१	४३३४३
२७	सिन्धुली	३०००२६	२५९५३	६९२०४	१०१३०	३७०	१३८४३	१८	११९५१९	६०३०५	५९२१४
२८	काभ्रे	३६४०३९	२३७२७	६७९१५	२९०७	५७२	२१८१०	१६५	११७०९६	७३१७२	४३९२४
२९	भक्तपुर	४३२१३२	११०३२	६९३८	१३०	०	११९९७	१०	३०१०७	८६८५९	-५६७५२

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा लक्ष
			घामल	मैके	कोदो	फापर	गहुँ	फुट्टे	जाम्ना		
३०	ललितपुर	५५१६६७	९९२०	२८३५२	५३९	३९	९८१२	१५	४८६७७	११०८८५	-६२२०८
३१	काठमाडौं	२०४१५८७	१४७३८	१८५९२	६२०	४	७५८१	१	४१५३६	४१०३५९	-३६८८२३
३२	नुवाकोट	२६३३९१	३७९९५	४७८४८	५७९८	१५६	१४१५२	५५	१०६००३	५२९४२	५३०६१
३३	धादिङ	३२५७०	३१४१९	४९१८५	५९७८	१०	११५७२	९७	९८२६२	६५४६८	३२७९४
३४	मकवानपुर	४६६०७३	२३१८६	६५२३८	२७६४	१५४	११२६०	९६	१०२६९७	९३६८१	९०१६
३५	चितवन	७९८८५९	६२०४२	६४३२१	१३७३	७४९	१९३९६	९	१४७८९०	१३०२९४	१७५९६
		६११६८६६	२७८६९४	५४७३३५	५८२००	२९३५	१४२२०६	६८७	१०२९८५७	१२१०२७३	-१०४५१६
३६	मनाङ	५६५८	०	३४	०	४१६	२४१	४९	७४१	१०८१	-३४०
३७	मुस्ताङ	१४४५२	०	७४४	०	८०९	७०८	१३१	२३९२	२७६०	-३६८
३८	गोरखा	२५१०२७	२१३२६	३८३२५	१३१०४	३२१	६७५४	३९	७९८६९	५०४५६	२९४१३
३९	लमजुङ	१५५८५२	२६३३४	३३३५०	६९४७	१२	३१९०	१६	६९८४९	३१३२६	३८५२३
४०	तनहुँ	३२११५३	२२६७७	६१२३३	५४८३	१४८	३३५५	२	९२८९८	६४५५२	२८३४६
४१	कास्की	६०००५१	३८८६१	२९३०५	१७३३७	१२	१४०६५	४९	९९६२९	१२०६१०	-२०९८१
४२	पर्वत	१३०८८७	१३०५२	२८३०४	७००५	४३	५५३६	२९	५३९६९	२६३०८	२७६६१
४३	स्याङ्जा	२५३०२४	३५६८७	७९०३१	१६७३०	१८५	११९१६	२	१४३५५०	५०८५८	९२६९२
४४	म्याग्दी	१०७०३३	६८७३	२५०९२	२७५८	११९	५८८१	१०४	४०८२६	२१५१४	१९३१२
४५	बागलुङ	२४९२११	९९५५	५२८३२	१९११४	९५	१४१५८	३१८	९६४७२	५००९१	४६३८१
४६	नवलपुर	३७८०७९	४२३०३	७१७१	२४०	६६	१८८९१	३	६८६७२	७५९९४	-७३२२
		२४६६४२७	२१७०६७	३५५४२०	८८७१८	२२२७	८४६९५	७४१	७४८८६७	४९५५५०	२५३३१७
४७	पाल्पा	२४५०२७	१५२१६	४३५७८	२५९७	३९२	११९८९	७	७३७७९	४९२५०	२४५२९
४८	गुल्मी	२४६४९४	१४१९१	५४५१६	२७२२	३५०	१६१०३	११९	८८००२	४९५४५	३८४५७
४९	अर्घाखाँची	१७७०८६	११५७६	४०८५३	४७४	३०६	१३१४७	१०६	६६४६०	३५५९४	३०८६६
५०	नवलपरासी पश्चिम	३८६८६८	५७२६१	२९९१	१९५	५	२०५२८	२	८०९८२	७००२३	१०९५९
५१	रूपन्देही	११२१९५७	१४८८५८	७२३८	४३	७३	८०७२८	४१	२३६९८१	२०३०७४	३३९०७
५२	कपिलवस्तु	६८२९६१	१२८३४८	६५०६	०	६४	७७६७२	९३	२१२६८२	१२३६१६	८९०६६
५३	दाङ	६७४९९३	८४२२५	५६६८२	१२	४३	३१३४६	८	१७२३१६	१२२१७४	५०१४२
५४	बाँके	६०३१९४	५९८८८	४०९००	०	९	६०६७५	३	१६१४७५	१०९१७८	५२२९७
५५	बर्दिया	४५९९००	१२९७१२	८१४	०	१०	६२२६२	३	१९२८०२	८३२४२	१०९५६०

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जानसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा ह्रास
			घामल	मकै	कोदो	फापर	गहुँ	फुसु	जाम्ना		
५६	रुकुम पूर्व	५६७८६	३३७३	८६१९	४९९	२४	११८९१	१४७	२४५५२	११४१४	१३१३८
५७	प्यूठान	२३२०१९	१०१८९	२१७२२	२२३४	६८८	२०५९२	२१४	५५६३८	४६६३६	९००२
५८	रोल्पा	२३४७९३	७२४८	२९२२७	१०६६	५१३	२०४६६	१८१	५८७०१	४७९९३	११५०८
		५१२२०७८	६७००८४	३१३६४६	९८४१	२४७६	४२७४००	९२३	१४२४३७०	९५०९३९	४७३४३१
५९	डोल्पा	४२७७४	२१३	२८६५	२५४	८२०	३१४५	९५	७३९१	८१७०	(७७९)
६०	मुगु	६४५४९	८२१	२१७	३४३३	५६१	२२८६	३१५	७६३३	१२३२९	(४६९६)
६१	हुम्ला	५५३९४	५०६	१३४	११५३	७३३	८०१	२२५	३५५३	१०५८०	(७०२७)
६२	जुम्ला	११८३४९	३२६६	४९६५	३२७	७८	४३०६	१२९१	१७१७	२२६०५	(५४२८)
६३	कालिकोट	१४५२९२	३३०५	४९००	१११७	११६	६७८	३६३	१६५७०	२७७५१	(१११८१)
६४	रुकुम पश्चिम	१६६७४०	२६६२	२४५९९	५२१	३७	१२९७	१४४	४०९३४	३१८४७	९०८७
६५	सल्यान	२३८५१५	१५६७८	४२७३७	९९७	६०	३१६७४	३५८	९१५०४	४७९४२	४३५६२
६६	जाजरकोट	१८९३६०	५७०७	२५५७३	१४४५	३९	२१३१६	१९३	५४३७४	३८०६१	१६३१३
६७	दैलेख	२५२३३३	१४२१०	४११२०	२२४९	२२	२६०८४	६३	८३७४७	५०७५	३३०३२
६८	सुर्खेत	४१५१२६	२८५३६	३६२९५	२४७६	७०	३४२१४	२७९	१०१८७०	८३४४०	१८४३०
		१६८८४१२	७४९०४	१८३४०६	१७०१७	२५३६	१४३५६५	३३२६	४२४७५४	३३३४४०	९१३१४
६९	बाजुरा	१३८५२३	६११६	४०	२१०८	४७	११९४४	३४१	२०५९७	२६४५८	(५८६१)
७०	बझाङ	१८९०८५	९३७५	३३८७	१८११	५३	१६७२५	७०२	३२०५३	३६११५	(४०६२)
७१	दार्चुला	१३३३१०	५०२७	१२४१४	९७२	७६	७३१२	२३९	२६०४०	२५४६२	५७८
७२	अछाम	२२८८५२	२४०५४	१३१८४	३०४१	६६	१८०३४	१५७	५८५३५	४५९९९	१२५३६
७३	डोटी	२०४८३१	१४८८१	४३२९	४५४५	८	२०१३८	८१	४३९८२	४११७१	२८११
७४	बैतडी	२४२१५७	११२१४	१८८१४	३३५	७०	२०५५८	२१९	५१२१०	४८६७४	२५३६
७५	डडेलधुरा	१३९६०२	११२५३	८६९६	२८२	४०	१८००९	६७	३८३४६	२८०६०	१०२८६
७६	कैलाली	९०४६६६	१६८१६२	९९१७	३३१	२३	१०२२९५	७७	२८०८०४	१६३७४५	११७०५९
७७	कञ्चनपुर	५१३७५७	१०२४२२	२८०७	०	१२	८२५६६	३	१८७८११	९२९९०	९४८२१
		२६९४७८३	३५२५०४	७३५८८	१३४२५	३९६	२९७५८०	१८८६	७३९३७९	५०८६७४	२३०७०५

तालिका नं. १५: आ.व. २०७८/७५ को जिल्लाहरूमा उपभोग्य खाद्यान्न स्थिति (मे. टन)

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचत वा बढी
			चावल	मैक	केचो	फापर	गहुँ	फुस	जुम्ला		
१	ताप्लेजुङ	१२१७०५	१११३६	३०४६३	३४९५	१४३	२३१३	११३	४७६६२	२३२४६	२४४१६
२	संखुवासभा	१५९५०३	१८१५५	२५७९६	७२८	१९	१३४३	४	५२४४५	३०४६५	२१९८०
३	सोलुखुम्बु	१०५८२१	१८९३	३२५२४	२३३०	२९३	४२८५	५३	४१३७८	२०२१२	२११६६
४	पाँचथर	१७३९९५	१२३८७	३४३४७	५१३४	५०	५१६८	१२०	५७२०७	३४९७३	२२२३४
५	इलाम	२८२१२०	२२७९५	११००८१	२०८४	३४	९५५४	१६	१४४५६४	५६७०६	८७८५८
६	तेह्रथुम	८९५५२	११७८२	३०४७२	२४२७	२२	३८७४	२४	४८६०१	१८०००	३०६०१
७	धनकुटा	१५१९९२	१३४७०	३६९३५	७१७७	७	२२१४	९	५९८३१	३०५५०	२९२८१
८	भोजपुर	१५९३८४	२०२३६	८००७५	५४७४	३२	५९८	४	१०६४१९	३२०३६	७४३८३
९	खोटाङ	१७६९२०	१७३७७	८०००६	२५७९०	६०३	५२५०	१४६	१२९१७२	३५५६१	९३६११
१०	ओखलढुङ्गा	१४०८४३	५४२६	३११६२	१२७८	९१	२६४४	३०	५२०७१	२८३०९	२३७६२
११	उदयपुर	३४३८७३	३०१७७	४४२१४	४२५६	१९	१०४८२	१२	८९१६१	६९११८	२००४३
१२	भापा	१००७२८६	२२२८९०	१२९४५५	१०७०	२६६४	११०७६	२	३६७५७	१८२३१९	१८४८३८
१३	मोरङ	११५८७७६	१९३७५६	४९६४४	१५०६	२०९	२७६९७	२०	२७२८३२	२०९७३९	६३०९३
१४	सुनसरी	९३५५३६	११६६३६	१९४९३	४८०	३१३	३४०८४	६	१७०१२	१६९३३२	१६८०
		५००७३०५	६९८११६	७३४६६७	८१०८७	४४९८	१२०५८५	५६०	१६३९५१३	९४०५६६	६९८९४७
१५	सप्तरी	७२७८८८	९३९७०	१४२८१	१९०	०	४५०६२	०	१५३५०४	१२७८३२	२५६७२
१६	सिराहा	७४६७९८	९२७७८	७७९२	३७	०	३४१०६	०	१३५०५१	१३३९३१	११२०
१७	धनुषा	८७५७७४	९७५८४	७०११	१४७	०	१०३२३०	१	२०७९७३	१५७०६२	५०९११
१८	मोहत्तरी	७१३५३४	८०९६०	२१४५७	०	०	७९२१५	३	१८१६३४	१२७९६६	५३६६८
१९	सर्लाही	८७०४४८	८६९४९	२५१८३	५२१	०	६३७८७	८०	१७६५२१	१५६१०७	२०४१४
२०	रौतहट	८२१०९९	६९१४१	६३१९	६१	०	४३०७७	१	११८५९९	१४७२५७	-२८६५८
२१	बारा	७७०१९६	११७३६४	३४५०८	७२	०	७७९६५	११	२२९९२०	१३८१२८	९१७९२
२२	पर्सा	६६०५२५	१२१५१४	१०३७९	०	०	७५५१४	१२	२०३४१८	११८४५९	८४९५९
		६१७१६०	७६०२६०	१२६९२८	१३६६	०	५१७९५६	१०८	१४०६६१९	११०६७४२	२९९८७७
२३	दोलखा	१७४३६५	३८४५	१६८८७	३९९५	९५१	६०२५	४६	३१७४९	३३३०४	-१५५५
२४	सिन्धुपाल्चोक	२६५०५३	२१२०३	६२२७४	१५१६२	१६८	६८०५	५७	१०५६७०	५०६२५	५५०४५
२५	रसुवा	४७२१	१९१७	४५३६	८४७	१६	९८१	९३	८३९१	९०००	-६०९
२६	रामेछाप	१७८७७	१०३७९	५६२५६	४६६९	१६	६९७३	२४	७८३१६	३४५४७	४३७६९
२७	सिन्धुली	३०२८०१	२९८२२	७०६९६	९०६४	५३३	१२१३२	१८	१२२२५५	६०८६३	६१४०२
२८	काभ्रे	३६७४०६	२०७५२	७२९३५	३७३६	४९०	२३७०७	१८५	१२१७९४	७३८४९	४७९४५

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचाव वा न्यून
			चामल	मकै	कोको	फापर	गहुँ	जौ	जम्मा		
२९	भक्तपुर	४३६१२९	११०७५	६१६५	९६	४	१०३१५	८	२७६६३	८७६६२	-५९९९९
३०	ललितपुर	५५६७७०	१०१६८	२८२४२	६६२	४८	९८१२	१५	४८९४७	१११९११	-६२९६४
३१	काठमाडौँ	२०६०४७२	१४५२५	२४४५१	१०७४	५	९२५४	१	४९३०९	४१४१५५	-३६४८४६
३२	नुवाकोट	२६५८२७	४१७९१	३८४८३	५९६०	१८९	१३२९६	५५	९९७४४	५३४३१	४६३१३
३३	धादिङ	३२८७२३	३०१२४	३५२०४	६१०२	९७	१२८०३	१०७	८४४३८	६६०७३	१८३६५
३४	मकवानपुर	४७०३८४	२४८८८	६५१३१	२७४६	३५०	११२६०	९८	१०४४७३	९४५४७	९९२६
३५	चितवन	७२६५१८	५९७०	६९९८२	१३९०	११४२	१९३९६	८	१४९०८७	१३१५००	१७५८७
		६१७३४४७	२७७६२८	५५१२४१	५५४९३	४००९	१४२७९	७५	१०३१८४५	१२२१४६७	-१८९६२२
३६	मनाङ	५७१०	०	२३६	०	५०४	४०७	४९	११९६	१०९१	१०५
३७	मुस्ताङ	१४५८६	०	१२३	०	६६३	११३	१३९	८९२	२७८६	-१८९४
३८	गोरखा	२५३३४९	२६३८८	३५८९०	१२१७८	३८९	७५२८	३९	८२४११	५०९२३	३१४८८
३९	लमजुङ	१५७२९४	२५३३६	३८४८३	७७८४	१५	७८८	८	७२४१३	३९६९६	४०७९७
४०	तनहुँ	३२४१२४	२४०५८	६००४३	६३२०	१७९	३३६७	२	९३९७०	६५१४९	२८८२१
४१	कास्की	६०५६०१	३२४०३	३००७९	१७३७५	१४	१४०६५	२	९३९३९	१२१७२६	-२७७८७
४२	पर्वत	१३२०९८	१८१४३	२८७७१	७८४२	२०९	५१८४	२९	६०१७९	२६५५२	३३६२७
४३	स्याङ्जा	२५५३६४	३३९६०	७८४३८	१६७२३	२४१	१३१६४	२	१४२५२७	५१३२८	९११९९
४४	म्याग्दी	१०८०२३	७२९१	२५१२८	३००२	१६१	५१२४	११०	४०८१७	२१७३३	१९१०४
४५	बागलुङ	२५१५१६	११०८५	५१६२४	१९११४	११५	१४१५८	३३	९६१३०	५०५५५	४५५७५
४६	नवलपुर	३८१५७६	४३३४५	९७९५	२४०	८०	१७८०	६२	७०७०१	७६६९७	-५९९६
		२४८९२४१	२२२०१०	३५८४६४	९०५७७	२५७१	८१०८०	४७५	७५५१७६	५००१३६	२५५०४०
४७	पाल्पा	२४७२९३	१६२७६	४३७५८	३०९९	३२९	११०५९	७	७४५२८	४९७०६	२४८२२
४८	गुल्मी	२४८७७४	१३८७६	५५३८८	३१४०	४२४	१५९६३	९६	८८८८८	५०००४	३८८८४
४९	अर्घाखाची	१७८७२४	१२५१३	४३६६१	४७४	३७०	१६३७१	१०७	७३४९५	३५९२४	३७५७१
५०	नवलपरासी पश्चिम	३९०४४७	४१३९९	६०९५	१९५	६	१८३५१	२	६६०४८	७०६७१	-४६२३
५१	रुपन्देही	११३२३३५	१३७५१	७२९७	४३	०	८०७२८	४१	२२५२५९	२०४९५३	२०३०७
५२	कपिलवस्तु	६८९२७८	११५२८२	१५१२	०	१४	७६९४३	९३	१९३८४४	१२४७५९	६९०८४
५३	दाङ	६८१२३७	७०७०९	५६५४०	१२	५२	३२७४७	८	१६००६७	१२३३०४	३६७६३
५४	बाँके	६०८७७४	४२३६४	४६४६६	०	०	६५३४०	३	१५४१७३	११०१८८	४३९८५
५५	बर्दिया	४६४१५४	७८२३९	१०८२०	०	०	६५७६८	३	१५४८२९	८४०१२	७०८१७
५६	रुकुम पूर्व	५७३११	२४५५	९२६६	६८५	१५३	७३४६	२६६	२०१७३	११५२०	८६५३

क्र. सं.	जिल्लाहरू	जनसंख्या	प्रशोधित खाद्यान्न							आवश्यक खाद्यान्न	बचाव वा न्यून
			चामल	मैक	कोको	फापर	गहुँ	जुहो	जम्मा		
५७	प्यूठान	२३४१६५	८५१९	२७५३०	२४०१	१२	२०५२३	२१७	५९२०२	४७०६७	१२१३५
५८	रोल्पा	२३६९६५	६३०७	३००४२	१२३३	७८	२००५४	१७२	५७८८६	४७६३०	१०२५६
		५१६९४५७	५४५०८९	३३८३७५	११२८३	१४३८	४३११२२	१०१५	१३२८३९१	९५९७३८	३६८६५३
५९	डोल्पा	४३१७०	१८६	२०४६	२५४	६९९	३१६३	९५	६४४४	८२४५	-१८०१
६०	मुगु	६५१४६	५२४	१३९९	४१०२	५२१	१४२९	३३४	८३०९	१२४४३	-४३३४
६१	हुम्ला	५५९०६	४५४	११४	१३२०	७८७	७९२	२२५	३६९२	१०६७८	-६९८६
६२	जुम्ला	११९४४४	२३०७	४६५९	४२७५	२३४	४३०१	१२९१	१७०६७	२२८१४	-५७४७
६३	कालिकोट	१४६६३६	२९५४	६०५६	१३६८	१३१	६८०४	२१४	१७५२७	२८००७	-१०४८०
६४	रुकुम पश्चिम	१६८२८२	२४९६	२६१९५	५२१	१६९	१८१३७	१९६	४७७५	३२१४२	१५५७३
६५	सल्यान	२४०७२१	१३२४१	४८१५९	१०७७	७३	३४३३५	३५८	९७२४३	४८३८५	४८८५८
६६	जाजरकोट	१९१११२	५०७६	२७४५८	१९६४	३६	२१३१६	२१८	५६०६९	३८४१३	१७५६६
६७	दैलेख	२५४६४७	१३१३६	४५१३९	२५२७	२६	२७६०९	५९	८८४९६	५११८४	३७३१२
६८	सुर्खेत	४१८९६६	२७८५४	३६७६०	२८७१	७०	३५०६९	३१०	१०२९३५	८४२१२	१८७२३
		१७०४०३०	६८२२९	१९७९८४	२०२८०	२७४६	१५२९५७	३३००	४४५४९७	३३६५२३	१०८९७४
६९	वाजुरा	१३९८०४	५८७९	२८८३	४८३५	२१९	११८८६	५४९	२६२५०	२६७०३	-४५३
७०	बझाङ	१९०८३४	८९८३	३९०९	२८९९	११८	१६९९६	११५१	३४०५६	३६४४९	-२३९३
७१	दार्चुला	१३४५४३	५१२४	१११५३	१३०७	९२	७६९५	४४६	२५८१७	२५६९८	११९
७२	अछाम	२३०९६९	१७२१२	१४४३३	४०३९	६२	१९७०७	१२६	५५५७९	४६४२५	९१५४
७३	डोटी	२०६७२६	१२१२५	६९५०	४७९७	११	२२२९१	८९	४६२६४	४१५५२	४७२
७४	बैतडी	२४४३९७	९०२३	२३२५८	३३५	१६	१९१६९	२२५	५२०२७	४९१२४	२९०३
७५	डडेलधुरा	१४०८९३	९६९७	७९०९	५३१	३७	१९६१६	१००	३७८९१	२८३२०	९५७१
७६	कैलाली	९१३०३४	९९७२१	९९२२	३३१	२८	१०३८१४	१३०	२१३९४७	१६५२५९	४८६८८
७७	कञ्चनपुर	५१८५०९	७९६२२	४७८६	०	०	८४२६२	६५	१६१०७६	९३८५०	६७२२६
		२७९१७०	२३९७२५	८५२०४	१९०७५	५८४	३०५४३६	२८८१	६५२९०६	५१३३८०	१३९५२६
	जम्मा	२९४३४३०	२७९३८८	२३२२८८	२७७७७२	१४७०४	१७३२५६९	९०४६	७११०८६०	५४६१३१४	१६४९५४७

अनुसूचीहरूः

अनुसूची-१

Table of food values (Nutrients Per 100 grams of Edible Portion):

S.NO.	FOOD STUFF	CALORIE	PROTEIN (gm)	FAT (gm)
	CEREAL GRAINS AND PRODUCT			
1	BARLEY	336	11.5	1.3
2	BUCKWHEAT(PHAPER)	323	10.3	2.4
3	BISCUITS, SWEET	450	6.4	15.2
4	BISCUITS, SALTY	534	6.6	32.4
5	BREAD, WHITE	245	7.8	0.7
6	MAIZE, DRY	342	11.1	3.6
7	MAIZE, TENDER	125	4.7	0.9
8	MILLET (KODO)	309	8.3	1.4
9	PAPPAD	288	18.8	0.3
10	RICE, PARBOILED, MILLED	346	6.4	0.4
11	RICE, RAW, MILLED	345	6.8	0.5
12	RICEFLAKES	346	6.6	1.2
13	RICE PUFFED	325	7.5	0.1
14	RAGI (MILLET)	328	7.3	1.3
15	SUJI (SEMOLINA)	348	10.4	0.8
16	VERMICELLI	352	1 8.7	0.4
17	WHEAT (WHOLE)	346	11.8	1.5
18	WHEAT FLOUR (WHOLE)	341	12.1	1.7
19	WHEAT FLOUR (REFINED)	348	11.0	0.9
	PULSES AND LEGUMES			
20	BENGAL GRAM (WHOLE)	360	17.1	5.3
21	BENGAL GRAM DAL	372	20.8	5.6
22	BLACK GRAM DAL	347	24.0	1.4
23	COW PEA	323	24.1	1
24	FIELD BEAN DRY	347	24.9	0.8
25	GREEN GRAM (WHOLE)	334	24.0	1.3
26	GREEN GRAM DAL	348	24.5	1.2
27	HORSE GRAM	321	22.0	0.5

S.NO.	FOOD STUFF	CALORIE	PROTEIN (gm)	FAT (gm)
27	KHESARI DAL	345	28.2	0.6
29	LENTIL	343	25.	1 0.7
30	PEAS DRY	315	19.7	1.1
31	RAJMAH (KIDNEYBEAN)	346	22.9	1.3
32	RED GRAM DAL (PIGEON PEA)	335	22.3	1.7
33	SOYABEAN	432	43.2	19.5
	LEAFY VEGETABLE			
34	AMARANTHUS, TENDER	45	4.0	0.5
35	BAMBOO, TENDER SHOOTS	43	3.9	0.5
36	CABBAGE	27	1.8	0.1
37	COLOCASIA LEAVES (GREEN VARIETY)	56	3.9	1.5
38	FENUGREEK LEAVES	44	3 . 4.	0.6
39	CORIANDER LEAVES	49	4 3	0.9
40	GIRIA SAG	26	2	0.4
41	IPOMEA LEAVES	28	2.9	0.4
42	MUSTARD LEAVES	34	4	0.6
43	RADISH LEAVES	28	3.8	0.4
44	PUMPKIN LEAVES	57	4.6	0.8
45	RAPE LEAVES	48	5.1	0.4
46	SPINACH	26	2	0.7
47	TURNIP GREEN	67	4	1.5
	ROOTS AND TUBERS			
48	CARROT	48	0.9	0.2
49	COLOCASIA	97	3	0.1
50	ONION, BIG	50	1.2	0.1
51	ONION, SMALL	59	1.8	0.1
52	POTATO	97	1.6	0.1
53	RADISH, PINK	32	0.6	0.3
54	RADISH, WHITE	17	0.7	0.1
55	SWEET POTATO	120	1.2	0.3
56	TURNIP	29	0.5	0.2

S.NO.	FOOD STUFF	CALORIE	PROTEIN (gm)	FAT (gm)
57	YAM, ELEPHANT	79	1.2	0.1
58	YAM, WILD	110	2.52	0.3
59	YAM, ORDINARY	111	1.4	0.1
	OTHER VEGETABLE			
60	BITTER GOURD	25	1.6	0.2
61	BOTTLE GOURD	12	0.2	0.1
62	BRINJAL	24	1.4	0.3
63	BROAD BEANS	48	4.5	0.1
64	CAULIFLOWER	30	2.6	0.4
65	CHO-CHO-MARROW	27	0.7	0.1
66	CUCUMBER	13	0.4	0.1
67	COWPEA PODS	48	3.5	0.2
68	DRUMSTICK	26	2.5	0.1
69	FRENCH BEANS	26	1.7	0.1
70	GIANT CHILLIES (CAPSICUM)	24	1.3	0.3
71	KNOL-KHOL	21	1.1	0.2
72	LADIES FINGERS	35	1.9	0.2
73	PAPAYA GREEN	27	0.7	0.2
74	PEAS	93	7.2	0.1
75	POINTED GOURD (PARWAL)	20	2	0.3
76	PUMPKIN	25	1.4	0.1
77	RIDGE GOURD	17	0.5	0.1
78	SNAKE GOURD	18	0.5	0.3
79	SWORD BEANS	44	2.7	0.2
80	TOMATO, GREEN	23	1.9	0.1
81	VEGETABLE MARROW	17	0.5	0.1
	NUTS AND OILSEEDS			
82	ALMOND	655	20.8	58.9
83	CASHEWNUT	596	21.2	46.9
84	CHILGOZA	615	13.9	49.3
85	COCONUT, DRY	662	6.8	62.3

S.NO.	FOOD STUFF	CALORIE	PROTEIN (gm)	FAT (gm)
86	COCONUT, FRESH	444	4.5	41.6
87	GROUNDNUT	567	25.3	40 . 1
88	GROUNDNUT, ROASTED	570	26.2	39.8
89	GINGELLI SEEDS	563	18.3	43.3
90	LINSEED SEEDS	530	20.3	37.1
91	MUSTARD SEEDS	541	20	39.7
92	NIGER SEEDS	515	23.9	39
93	SUNFLOWER SEEDS	620	19.8	52.1
94	WALNUT	687	15.6	64.5
	CONDIMENTS AND SPICES			
95	ASAFOETIDA	297	4	1.1
96	CARDAMOM	229	10.2	2.2
97	CHILLIES, DRY	246	15.9	6.2
98	CHILLIES, GREEN	29	2.9	0.6
99	CLOVES, DRY	286	5.2	8.9
100	CORIANDER	288	14.1	16.1
101	CUMIN SEEDS	356	18.7	15
102	FENUGREEK SEEDS	333	26.2	5.8
103	GARLIC, DRY	145	6.3	0.1
104	GINGER, FRESH	67	2.3	0.9
105	MACE	437	6.5	24.4
106	NUTMEG	472	7.5	36.4
107	OMUM	363	17.1	21.8
108	PEPPER, DRY	304	11.5	6.8
109	TURMERIC	349	6.3	5.1
	FRUITS			
110	AMALA	58	0.5	0.1
111	APPLE	59	0.2	0 . 5
112	APRICOT, FRESH	53	1	0.3
113	APRICOT, DRIED	306	1.6	0.7
114	BANANA, RIPE	116	1.2	0.3

S.NO.	FOOD STUFF	CALORIE	PROTEIN (gm)	FAT (gm)
115	BLACK BERRY	37	1.3	0.5
116	CAPE GOOSE BERRY	53	1.8	0.2
117	DATES, DRIED	317	2.5	0.4
118	GRAPE, BLUE VARIETY	58	0.6	0.4
119	GRAPE, PALE GREEN VARIETY	71	0.5	0.3
120	GUAVA, COUNTRY	51	0.9	0.3
121	GUAVA, HILL	38	0.1	0.2
122	JACK FRUIT	88	1.9	0.1
123	LEMON	57	1	0.9
124	LEMON, SWEET	35	0.7	0.3
125	LITCHI	61	1.1	0.2
126	LIME	59	1.5	1
127	SWEET ORANGE, MUSAMBI	43	0.8	0.3
128	MANGO, RIPE	74	0.6	0.4
129	MUSK MELON	17	0.3	0.2
130	WATER MELON	16	0.2	0.2
131	MULBERRY	49	1.1	0.4
132	ORANGE (MANDARIN)	48	0.7	0.2
133	ORANGE JUICE	9	0.2	0.1
134	PAPAYA, RIPE	32	0.6	0.1
135	PEARS	52	0.6	0.2
136	PINE APPLE	46	0.4	0.1
137	PUMMELO	44	0.6	0.1
138	PEACHES	50	1.2	0.3
139	PERSIMMON	76	0.7	0.2
140	PLUM	52	0.7	0.5
141	POMEGRANATE	65	1.6	0.1
142	SAPOTA	98	0.7	1.1
143	SEETAPHAL	104	1.6	0.4
144	STRAWBERRY	44	0.7	0.2
145	TOMATO, RIPE	20	0.9	0.2

S.NO.	FOOD STUFF	CALORIE	PROTEIN (gm)	FAT (gm)
146	TREE TOMATO	35	1.5	0.2
	FISHE AND OTHER SEA FOODS			
147	BAM	100	16.1	0.9
148	HILSA	273	21.8	19.4
149	KATLA	111	19.5	2.4
150	PRAWN	89	19.1	1
151	ROHU	97	16.6	1.4
152	SARDINE	101	21	1.9
153	SINGHI	124	22.8	0.6
154	TENGRA (FRESH)	144	19.2	6.4
155	TENGRA (DRIED)	255	54.9	3.9
	OTHER FLESH FOODS			
156	DUCK	130	21.6	4.8
157	EGG, DUCK	181	13.5	13.7
158	EGG, HEN	173	13.3	13.3
159	FOWL	109	25.9	0.6
160	LIVER GOAT	107	20	3
161	LIVER, SHEEP	150	19.3	7.5
162	MUTTON, MUSCLE	194	18.5	13.3
163	PIGEON	137	23.3	4.9
164	PORK, MUSCLE	114	18.7	4.4
	MILK AND MILK PRODUCTS			
165	BUTTER MILK	15	0.8	1.1
166	CURD (COW'S MILK)	60	3.1	4
167	CHEESE	348	24.1	25.1
168	KHOA (WHOLE COW MILK)	413	20	25.9
169	KHOA (WHOLE BUFFALO MILK)	421	14.6	31.2
170	KHOA (SKIMMED BUFFALO MILK)	206	22.3	1.6
171	KHEER	176	6.9	12.2
172	SKIMMED MILK, LIQUID	29	2.5	0.1
173	SKIMMED MILK POWDER (COW'S MILK)	357	38	0.1

S.NO.	FOOD STUFF	CALORIE	PROTEIN (gm)	FAT (gm)
174	WHOLE MILK POWDER (COW'S MILK)	496	25.8	26.7
	FATS AND EDIBLE OILS			
175	BUTTER	729	-	81
176	GHEE (COW)	900	-	100
177	GHEE (BUFFALO)	900	-	100
178	HYDROGENATED OIL (FORTIFIED)	900	-	100
179	COOKING OIL (GROUNDNUT, GINGELLY, MUSTARD, COCONUT etc)	900	-	100
	MISCELLANEOUS FOOD STUFFS			
180	ARROWROOT FLOUR	334	0.2	0.1
181	BREAD, BROWN	244	8.8	1.4
182	COCONUT, TENDER	41	0.9	1.4
183	FISH LIVER OIL	900	-	100
184	GROUNDNUT CAKE	386	40.9	7.4
185	HONEY	319	0.3	0
186	MUSHROOM	43	3.1	0.8
187	SUGAR (CANE)	398	0.1	0
188	SUGAR CANE JUICE	39	0.1	0.2

Source: *Nutritive Value of Indian Foods*, by C. Gopalan, B.V.Rama Sastri and S.C. Balasubramaniam; National Institute of Nutrition, Indian Council of Medical Research (ICMR), Hyderabad.

अनुसूची-२

खाद्यान्न उत्पादन तथा आवश्यकताका स्थितिका आधारहरूः

क्र.सं.	कृषि वस्तुहरू	विउ के.जी. प्रति हे.	नोक्सानी प्रतिशत	निचोड दर प्रतिशत	छिजजर्ति प्रतिशत	कैफियत
१	धान चामल	५५	१०	६२.८५	१.७५	
२	धान ढुटो			८		
३	गहुँ मैदा पिठो	१००	१०	९६	१	
४	गहुँ चोकर			४		
५	मकै पिठो	२०	१०	९७		
६	कोदो पिठो	२०	१	९३		
७	फापर पिठो	२०	१०	९३		
८	जौ पिठो	४०	१०	३२		
९	आलु	२०००	१५			
१०	कन्दमुल		१५			
११	उखु	३५००				
१२	तेलहन	१०	५			
१३	दलहन					
१३.१	मसुरो	४०	५			
१३.२	रहर	४०	५			
१३.३	मास	२५	५			
१३.४	चना	६०	५			
१३.५	भटमास	६०	५			
१३.६	अन्य दलहन	४५	५			
१४	तरकारी		१०			
१५	फलफूल		१५			

अनुसूची-३

Recommendations of Food Requirement (per person per day):

S.No.	Food group	Requirement in gm*
1	Cereals	400-650
2	Pulses	55-80
3	Green vegetables	100-125
4	Roots and tubers	75-100
5	Other vegetables	75-100
6	Fruits	30
7	Milk	100-200
8	Meat or fish	30
9	Egg	30
10	Sugar	30-55
11	Fats and oil	35-50

Source: ICMR, 1985

अनुसूची-४

नेपालमा हालसम्म सम्पन्न गणनाबाट प्राप्त जनसंख्या विवरणः

जनगणना वर्ष	जनसंख्या	लैंगिक अनुपात	वार्षिक वृद्धिदर	जनघनत्व प्रति वर्ग कि.मि.
१९६८	५६३८७४९			३८
१९७७	५५७३७८८		०.१२	३८
१९८७	५५३२५७४		०.०७	३८
१९९८	६२८३६४९		१.२७	४३
२००९/१०	८२५६६२५	९६.८	२.७३	५६
२०१८	९४१२९९६	९७	१.३१	६४
२०२८	११५५५९८३	१०१.४	२.०५	७९
२०३८	१५०२२८३९	१०५	२.६२	१०२
२०४८	१८४९१०९७	९९.५	२.०८	१२६
२०५८	२३१५१४२३	९९.८	२.२५	१५७
२०६८	२६४९४५०४	९४.२	१.३५	१८०
२०७८	२९१६४५७८	९५.९	०.९२५	१९८

अनुसूची-५

2016 GFSI Overall rankings table:

Weighted total of all category scores (0-100 where 100=most favourable)

Rank		Score /100	Rank		Score /100	Rank		Score /100
1	United States	86.6	39	Mexico	68.1	77	Honduras	48.2
2	Ireland	84.3	40	Slovakia	67.7	+78	Ghana	47.8
3	Singapore	83.9	41	Brazil	67.6	+78	Pakistan	47.8
+4	Australia	82.6	+42	China	65.5	80	Myanmar	46.5
+4	Netherlands	82.6	+42	Romania	65.5	81	Uganda	44.2
+6	France	82.5	44	Panama	64.4	82	Nepal	42.9
+6	Germany	82.5	45	Turkey	63.6	83	Kenya	42.7
+8	Canada	81.9	46	Belarus	63.1	84	Cote d'Ivoire	42.3
+8	United Kingdom	81.9	47	South Africa	62.9	85	Cameroon	41.6
10	Sweden	81.3	48	Russia	62.3	86	Senegal	41.0
11	New Zealand	81.1	49	Colombia	61.0	87	Rwanda	40.7
12	Norway	81.0	50	Bulgaria	60.6	88	Benin	40.2
13	Switzerland	80.9	51	Thailand	59.5	89	Cambodia	39.8
+14	Denmark	80.0	52	Serbia	59.4	90	Nigeria	39.4
+14	Portugal	80.0	53	Tunisia	57.9	91	Mali	39.3
16	Austria	79.3	54	Botswana	57.8	92	Tajikistan	38.6
+17	Finland	78.9	55	Peru	57.7	93	Togo	37.9
+17	Israel	78.9	56	Ecuador	57.5	94	Tanzania	36.9
19	Spain	77.7	+57	Azerbaijan	57.1	95	Bangladesh	36.8
20	Qatar	77.5	+57	Egypt	57.1	96	Syria	36.3
21	Belgium	77.4	+57	Vietnam	57.1	97	Guinea	35.0
+22	Italy	75.9	+60	Jordan	56.9	+98	Ethiopia	34.7
+22	Japan	75.9	+60	Venezuela	56.9	+98	Sudan	34.7
24	Chile	74.4	62	Morocco	55.5	100	Yemen	34.0
25	Czech Republic	73.9	63	Ukraine	55.2	101	Angola	33.7
26	Oman	73.6	64	Dominican Republic	55.1	102	Zambia	33.3
27	Kuwait	73.5	65	Sri Lanka	54.8	103	Laos	32.7
28	South Korea	73.3	66	Algeria	54.3	104	Madagascar	31.6
29	Poland	72.4	67	Paraguay	54.2	105	Malawi	31.4
30	United Arab Emirates	71.8	68	Kazakhstan	53.7	106	Burkina Faso	31.0
31	Greece	71.5	69	El Salvador	53.3	107	Congo (Dem. Rep.)	30.5
32	Saudi Arabia	71.1	70	Bolivia	51.6	+108	Haiti	29.4
33	Bahrain	70.1	71	Indonesia	50.6	+108	Mozambique	29.4
34	Hungary	69.3	72	Uzbekistan	49.8	110	Niger	29.0
35	Malaysia	69.0	73	Guatemala	49.6	111	Chad	28.6
36	Uruguay	68.4	74	Philippines	49.5	112	Sierra Leone	26.1
+37	Argentina	68.3	+75	India	49.4	113	Burundi	24.0
+37	Costa Rica	68.3	+75	Nicaragua	49.4			

अनुसूची-६

GFSI, 2021:

Rank	Country	Score	Rank	Country	Score	Rank	Country	Score	Rank	Country	Score
1	Ireland	84	32	Australia	71.6	63	Brazil	60.6	94	Togo	44.2
2	Austria	81.3	32	South Korea	71.6	64	Philippines	60	95	Uganda	43.9
3	UK	81	34	China	71.3	65	Bolivia	59.9	96	Guinea	43
4	Finland	80.9	35	UAE	71	66	Ecuador	59.6	97	Nigeria	41.3
5	Switzerland	80.4	36	Belarus	70.9	67	EL Salvador	59.5	98	Angola	41.1
6	Netherlands	79.9	36	Panama	70.9	68	Honduras	59.4	99	Chad	40.4
7	Canada	79.8	38	Bulgaria	70.5	69	Indonesia	59.2	100	Madagascar	40.3
8	Japan	79.3	39	Malaysia	70.1	70	South Africa	57.8	101	Rwanda	40.3
9	France	79.1	40	Oman	70	71	India	57.2	102	Venezuela	39.4
10	United States	79.1	41	Kazakhstan	69.2	72	Myanmar	56.7	103	Congo	39.1
11	Germany	78.7	42	Slovakia	68.7	73	Nicaragua	56	104	Sierra Leone	38.1
12	Israel	78	43	Bahrain	68.5	74	Botswana	55.5	105	Zambia	38
13	Sweden	77.9	44	Sa. Arabia	68.1	75	Pakistan	54.7	106	Haiti	37.8
14	Cz. Republic	77.8	45	Uruguay	68	76	Mali	54.5	106	Syria	37.8
15	Singapore	77.4	46	Mexico	66.9	77	Sri Lanka	54.1	108	Ethiopia	37.6
16	New Zealand	76.8	47	Do.Republic	65.4	78	Uzbekistan	53.8	109	Malawi	37.3
17	Denmark	76.5	48	Turkey	65.1	79	Nepal	53.7	110	Sudan	37.1
18	Italy	76.4	49	Jordan	64.6	80	Guatemala	53.5	111	Mozambique	35.9
19	Belgium	76.1	49	Peru	64.6	81	Cambodia	53	112	Yemen	35.7
20	Norway	76	51	Thailand	64.5	82	Ghana	52	113	Burundi	34.7

अनुसूची-७

GFSI, 2022:

Rank (113 countries)	Overall score	Affordability	Availability	Quality and Safety	Sustainability and Adaptation
1 st Finland	83.7	91.9	70.5	88.4	82.6
2 nd Ireland	81.7	92.6	70.5	86.1	75.1
3 rd Norway	80.5	87.2	60.4	86.8	87.4
4 th France	80.2	91.3	69.0	87.7	70.3
5 th Netherlands	80.1	92.7	70.7	84.7	69.2
6 th Japan	79.5	89.8	81.2	77.4	66.1
=7 th Sweden	79.1	91.9	68.3	85.0	68.3
=7 th Canada	79.1	88.3	75.7	89.5	60.1
9 th United Kingdom	78.8	91.5	71.6	77.6	71.1
10 th Portugal	78.7	90.0	77.0	79.8	64.5
11 th Switzerland	78.2	89.2	76.8	73.5	69.5
12 th Austria	78.1	91.3	67.1	81.2	69.7
13 th United States	78.0	87.1	65.1	88.8	69.4
=14 th Denmark	77.8	92.1	63.2	89.1	63.8
=14 th New Zealand	77.8	91.6	67.7	73.1	75.1
16 th Czech Republic	77.7	91.3	69.4	76.3	70.3
17 th Belgium	77.5	92.6	64.6	88.4	61.0
18 th Costa Rica	77.4	83.0	73.0	79.2	73.3
19 th Germany	77.0	87.9	67.0	79.9	70.8
20 th Spain	75.7	89.0	63.1	81.2	66.4
21 st Poland	75.5	87.4	63.8	81.5	66.7
22 nd Australia	75.4	93.3	61.1	84.0	58.8
23 rd United Arab Emirates	75.2	86.7	73.8	81.3	55.2
24 th Israel	74.8	88.6	67.2	87.4	52.2
=25 th Chile	74.2	82.4	68.8	77.0	66.6
=25 th China	74.2	86.4	79.2	72.0	54.5
27 th Italy	74.0	89.5	68.7	75.9	57.3
28 th Singapore	73.1	93.2	77.8	69.7	44.3

Rank (113 countries)	Overall score	Affordability	Availability	Quality and Safety	Sustainability and Adaptation
29 th Bulgaria	73.0	85.8	66.5	79.5	56.6
30 th Qatar	72.4	88.6	72.9	71.7	51.0
31 st Greece	72.2	88.5	58.3	80.8	57.3
32 nd Kazakhstan	72.1	78.0	67.2	76.3	65.4
33 rd Uruguay	71.8	80.0	65.6	73.8	65.8
34 th Hungary	71.4	86.7	63.3	74.4	57.0
35 th Oman	71.2	88.6	64.3	73.2	53.6
36 th Slovakia	71.1	89.1	55.3	77.9	57.6
37 th Peru	70.8	79.7	58.6	75.2	68.1
38 th Bahrain	70.3	91.3	60.1	76.3	47.3
39 th South Korea	70.2	76.8	71.5	71.5	58.5
40 th Panama	70.0	84.4	63.3	69.7	58.3
=41 st Saudi Arabia	69.9	83.2	67.2	71.6	53.7
=41 st Malaysia	69.9	87.0	59.5	74.7	53.7
=43 rd Russia	69.1	77.8	61.4	78.7	56.6
=43 rd Mexico	69.1	76.0	60.0	78.9	60.2
45 th Romania	68.8	85.1	60.6	77.9	47.1
46 th Vietnam	67.9	84.0	60.7	70.2	52.2
47 th Jordan	66.2	85.3	59.8	55.4	58.9
48 th Ecuador	65.6	70.8	59.3	69.4	62.0
49 th Turkey	65.3	58.4	65.3	78.5	61.2
50 th Kuwait	65.2	80.0	62.9	67.8	45.5
51 st Brazil	65.1	63.0	58.6	83.9	56.3
=52 nd Dominican Rep .	65.0	73.4	65.0	65.3	53.5
=52 nd Bolivia	65.0	71.6	61.6	71.7	53.2
54 th Argentina	64.8	62.0	63.4	85.5	49.4
55 th Belarus	64.5	67.8	61.9	69.0	58.5
56 th El Salvador	64.2	72.5	71.2	71.5	38.1
57 th Morocco	63.0	74.6	42.9	73.1	60.0
58 th Guatemala	62.8	65.2	56.7	61.3	67.9

Rank (113 countries)	Overall score	Affordability	Availability	Quality and Safety	Sustainability and Adaptation
59 th South Africa	61.7	63.4	60.1	66.1	56.9
60 th Honduras	61.5	59.8	61.9	64.9	60.0
61 st Serbia	61.4	81.5	49.3	72.6	37.0
62 nd Tunisia	60.3	74.5	54.1	58.8	49.7
63 rd Indonesia	60.2	81.4	50.9	56.2	46.3
=64 th Thailand	60.1	83.7	52.9	45.3	51.6
=64 th Colombia	60.1	64.6	54.6	63.3	56.9
66 th Azerbaijan	59.8	78.1	56.2	54.5	44.6
67 th Philippines	59.3	71.5	55.2	65.3	41.8
=68 th Algeria	58.9	66.8	57.3	54.7	54.2
=68 th India	58.9	59.3	62.3	62.1	51.2
70 th Paraguay	58.6	74.3	47.0	76.3	32.8
71 st Ukraine	57.9	66.6	48.1	71.3	43.5
72 nd Myanmar	57.6	62.1	53.5	64.4	49.0
73 rd Uzbekistan	57.5	52.7	56.4	64.6	57.9
74 th Nepal	56.9	52.7	70.9	57.8	46.2
75 th Tajikistan	56.7	59.8	56.3	56.5	53.1
76 th Nicaragua	56.6	64.4	50.2	57.5	52.7
77 th Egypt	56.0	65.2	54.2	45.9	55.8
78 th Cambodia	55.7	74.3	54.5	54.0	33.9
79 th Sri Lanka	55.2	61.0	57.2	55.0	45.3
80 th Bangladesh	54.0	52.1	61.5	58.4	43.9
81 st Laos	53.1	59.7	51.8	51.7	47.0
82 nd Kenya	53.0	41.7	52.5	68.8	52.6
83 rd Ghana	52.6	59.9	52.4	50.5	45.1
84 th Pakistan	52.2	59.9	58.3	49.4	37.7
85 th Mali	51.9	53.4	48.7	56.8	48.8

Rank (113 countries)	Overall score	Affordability	Availability	Quality and Safety	Sustainability and Adaptation
86 th Senegal	51.2	57.9	47.8	53.9	43.5
87 th Botswana	51.1	69.0	40.5	57.3	32.9
88 th Rwanda	50.6	48.4	51.8	50.3	52.7
89 th Burkina Faso	49.6	49.5	49.8	52.8	46.4
90 th Tanzania	49.1	45.8	58.7	50.2	41.7
=91 st Benin	48.1	50.5	53.6	48.1	38.9
=91 st Malawi	48.1	33.6	52.9	52.0	58.2
93 rd Uganda	47.7	48.3	41.0	45.1	57.0
94 th Mozambique	47.3	42.6	49.4	41.8	56.5
95 th Côte d'Ivoire	46.5	54.2	42.1	44.1	43.2
96 th Cameroon	46.4	50.4	31.9	56.5	47.0
97 th Niger	46.3	42.8	41.7	47.0	55.5
98 th Togo	46.2	45.7	51.0	42.3	45.4
99 th Guinea	45.1	37.0	49.0	39.8	56.9
100 th Ethiopia	44.5	32.9	44.7	59.3	44.9
101 st Angola	43.7	35.5	43.5	43.9	54.6
102 nd Zambia	43.5	26.8	46.7	54.2	51.6
103 rd Chad	43.2	50.1	40.0	44.7	35.9
104 th Congo (Dem. Rep.)	43.0	46.9	40.6	43.5	40.1
105 th Sudan	42.8	35.2	48.2	53.9	35.7
106 th Venezuela	42.6	41.8	36.7	51.5	41.4
107 th Nigeria	42.0	25.0	39.5	55.6	53.7
=108 th Burundi	40.6	32.5	41.4	52.4	38.6
=108 th Madagascar	40.6	39.5	43.0	34.9	44.9
110 th Sierra Leone	40.5	36.6	35.5	41.8	49.8
111 th Yemen	40.1	46.4	26.9	48.7	37.8
112 th Haiti	38.5	32.8	49.6	37.9	34.2
113 th Syria	36.3	32.0	26.6	50.8	38.4

अनुसूची-८

National annual average prices of some selected agriculture commodities (BS 2022-2056):

S. No.	Commodities	Units	YEAR (BS)														
			2022	2027	2032	2037	2042	2047	2048	2049	2050	2051	2052	2053	2054	2055	2056
1	Rice Coarse	Kg.	1.81	2.36	3.42	3.81	5.40	7.70	9.81	11.41	11.54	12.01	13.99	14.71	15.78	17.42	20.51
2	Basmati Rice	Kg.	2.30	2.55	4.00	4.70	7.26	12.57	14.18	16.57	17.99	19.11	21.09	23.69	24.41	26.71	34.17
4	Mansuli Rice	Kg.	-	-	3.86	4.15	6.63	9.09	11.71	13.57	14.09	12.19	16.30	17.32	18.00	19.49	24.07
5	Flat. Rice (Terai)	Kg.	-	3.66	5.82	5.95	9.15	13.18	14.76	16.45	16.90	18.55	19.81	21.42	21.83	23.49	27.23
6	Wheat	Kg.	1.64	1.44	2.51	2.78	3.89	5.67	7.16	7.68	7.46	8.50	8.91	10.75	10.90	12.76	14.60
7	Wheat Flour	Kg.	-	2.85	3.15	3.94	4.50	7.27	9.17	10.61	10.09	11.68	12.38	13.60	14.30	15.50	18.23
8	Maize	Kg.	1.10	1.19	2.04	2.44	3.62	4.76	6.19	6.96	6.35	7.59	8.44	9.17	9.59	11.49	14.06
9	Tomato	Kg.	-	1.90	3.03	5.11	8.34	12.50	14.25	14.56	16.81	18.74	22.02	22.23	21.60	28.59	24.89
10	Mutton	Kg.	5.59	7.00	12.88	19.15	33.31	66.65	75.18	84.12	89.98	96.16	105.2	120.3	136.4	151.40	158.96
11	Chicken	Kg.	7.46	10.03	16.54	22.79	35.69	66.94	69.87	75.48	84.42	87.21	98.83	113.5	125.8	128.34	135.41
12	Fish (Rohu)	Kg.	-	6.27	9.32	16.84	25.07	50.86	57.10	65.90	67.95	67.53	76.96	78.28	82.85	91.15	92.77
13	Milk	Lit.	1.34	1.85	2.46	3.69	5.36	9.57	11.01	11.47	12.72	13.31	14.89	16.93	17.63	19.34	20.31
14	Buff Meat	Kg.	2.71	3.26	5.93	8.14	13.74	27.36	31.57	34.83	37.19	43.87	49.56	53.12	54.97	63.40	69.45

अनुसूची-५

National annual average prices of some selected agriculture commodities (BS 2057-2068)

S. No.	Commodities	Units	YEAR (BS)											
			2068	2067	2066	2065	2064	2063	2062	2061	2060	2059	2058	2057
1	Rice Coarse	Kg.	34.45	34.93	31.57	29.79	25.51	22.63	29.90	18.13	17.88	17.20	17.07	17.97
2	Basmati Rice	Kg.	63.72	65.28	61.09	52.50	45.85	43.83	40.35	34.36	36.02	32.93	33.56	34.54
4	Mansuli Rice	Kg.	43.40	43.72	40.97	36.10	30.99	28.18	27.08	22.94	23.48	21.78	21.03	22.23
5	Flat. Rice (Terai)	Kg.	47.86	46.81	40.66	37.98	30.34	27.15	26.86	23.11	23.99	22.53	23.97	24.13
7	Wheat Flour	Kg.	34.66	35.87	31.39	29.47	28.02	25.54	21.68	20.45	20.73	18.34	17.05	17.71
15	Potato	Kg.	23.72	28.00	28.00	18.02	20.22	17.56	15.22	11.65	8.77	12.68	13.31	10.89
20	Mutton	Kg.	421.31	387.12	346.55	279.14	239.30	222.43	209.37	201.34	194.64	185.71	177.65	167.53
21	Chicken	Kg.	246.36	267.19	249.22	191.84	167.34	156.75	146.89	142.74	135.83	135.10	133.23	139.15
22	Hen Egg	Nos.	9.76	9.32	8.61	7.00	6.51	5.17	4.98	5.02	4.66	4.65	4.53	4.49
23	Fish (Rohu)	Kg.	228.99	222.74	203.58	149.37	141.22	130.50	122.38	111.78	106.19	102.67	107.03	98.89
24	Milk	Lit.	68.06	41.02	39.07	32.02	28.90	24.85	25.14	23.02	22.43	21.70	21.75	22.08
28	Buff Meat	Kg.	203.39	188.47	158.27	127.03	98.00	88.70	84.17	83.59	82.68	75.94	74.29	73.49

अनुसूची-१०

Poverty Scenario of Nepal:

Sector	1995/96	2003/04	2010/11	2016/17	2018/19	2022/23
Nepal	41.76	30.85	25.16	21.6	17.4	15.1
Urban	21.55	9.55	15.46	-	-	12.3
Rural	43.27	34.62	27.43	-	-	-

Source: CBS (2005, 2011)

अनुसूची-११

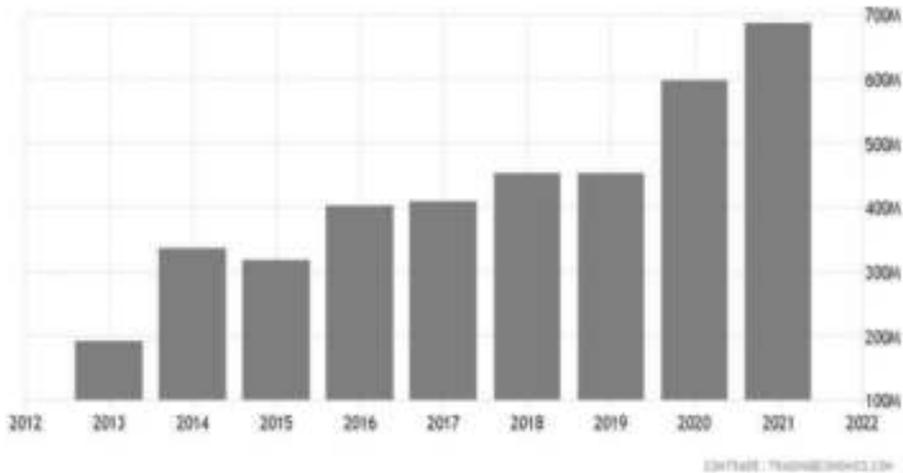
Actual per capita consumption per year:

Food Item	Per capita consumption per person per year
Sugar	4.9
Flour	17.4
Rice	122.1
Pulse	9.1
Maize	44.32
Oil	4.18
Salt	4.7
Potato	50.39
Onion	12
Milk	48.45
Meat	7.4
Fish	1
Vegetable	60.8
Fruits	16.83
Others	9.84

Source: Annual household survey, 2016/17

अनुसूची-१२

नेपालमा खाद्यान्न आयातको विवरण (२०१३-२०२१):

Nepal Imports from India of Cereals (Year 2021)	
	Value
<u>Rice</u>	\$448.96M
<u>Corn (maize)</u>	\$144.65M
<u>Wheat and meslin</u>	\$69.02M
<u>Buckwheat, millet and canary seed, cereals not specified elsewhere</u>	\$6.36M
<u>Barley</u>	\$154.92K
<u>Oats</u>	\$11.99K
<u>Grain sorghum</u>	\$2.88K
<u>Rye in the grain</u>	\$29

अनुसूची-१३

Recommended Dietary Allowances:

Group	Activities	Body weight	Metabolic K Cal/Day	Protein g/day	Fat g/day	Calcium mg/day	Iron mg/day	Vitamin A (µg)/day		Thiamine mg/day	Riboflavin mg/day	Nicotinic acid mg/day	Pyridoxine mg/day	Ascorbic acid mg/day	Folic acid µg/day	Vit B-12 µg/day
								Retinol	B-carotene							
Men	Sedentary work		2425							1.2	1.4	1.6				
	Moderate work	60	3575	60	30	400	28	600	2400	4.4	1.6	18	2	40	100	1
	Heavy work		3000							1.6	1.9	21				
Women	Sedentary work		1875							0.9	1.1	12				
	Moderate work	50	2225	50	20	400	30	600	2400	1.1	1.3	14	2	40	100	1
	Heavy work		2925							1.2	1.5	16				
	Pregnant women		300	15	30	2000	38	600	2400	0.2	0.2	3	2.5	40	400	1
	Lactation										0.3	0.3	4			
Infants	0-6 months	50	550	25												
	6-12 months		400	18	45	2000	30	950	3800	0.2	0.2	2	2.5	80	150	1.5
	0-6 months	5.4	100/kg	2.05/kg		500		350	1300	55 µg/kg	65 µg/kg	710 µg/kg	0.1	25	25	0.2
	6-12 months	8.6	90/kg	1.65/kg						50 µg/kg	60 µg/kg	650 µg/kg	0.4			
Children	1-3 years	22.2	1240	22			12	400		0.6	0.7	8			30	
	4-6 years	19	1690	30	25	400	18	400	1600	0.9	1	11	0.9	40	40	0.2-1.0
	7-9 years	26.9	1950	41			25	600	2400	1	1.2	13	1.6		60	
Boys	10-12 years	35.4	2190	54			34			1.1	1.3	15				0.2-1.0
Girls	10-12 years	31.5	1970	57	22	600	19	600	2400	1	1.2	13	1.6	40	70	
Boys	13-15 years	47.8	2450	70			41			1.2	1.5	16				
Girls	13-15 years	46.7	2060	65	22	600	28	600	2400	1	1.2	14	2	40	100	0.2-1.0
Boys	13-15 years	57.1	2640	78			50			1.3	1.6	17				
Girls	13-15 years	49.9	2060	63	22	600	30	600	2400	1	1.2	14	2	40	1	0.2-1.0

Source: Expert committee of the ICMR (India), 1988

अनुसूची-१४

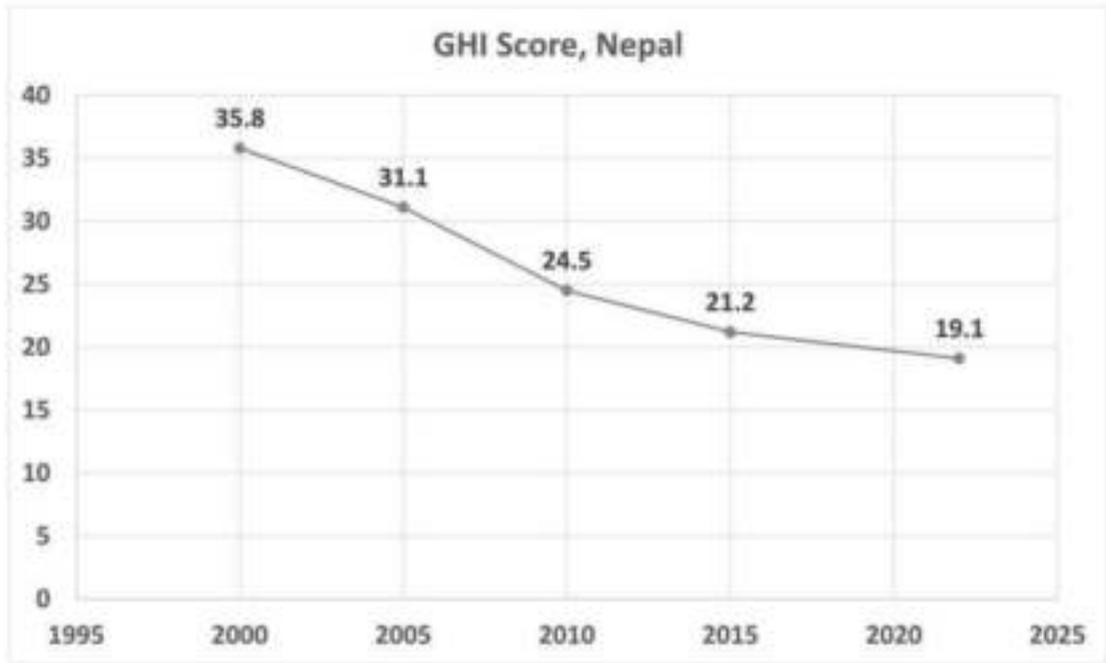
Average per-capita food consumption (kg/year):

	Urban	Rural	Poorest	Second	Third	Fourth	Richest	Total
Fine rice	51.4	37.0	18.6	28.3	37.3	55.5	75.4	43.0
Coarse rice	57.6	77.1	86.9	86.4	79.5	62.2	29.8	68.9
Beaten/flattened rice	5.9	5.8	4.5	4.9	5.6	6.8	7.5	5.9
Maize	2.5	11.8	3.7	4.7	6.2	4.6	20.3	7.9
Maize flour	5.3	12.9	9.6	14.0	13.5	7.2	4.0	9.7
Wheat/Wheat flour	19.5	22.4	20.7	24.1	20.5	20.3	20.5	21.2
Miller	1.8	4.7	3.8	4.2	4.6	3.4	1.4	3.5
Buckwheat	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Barley	0.0	0.2	0.0	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1

Source: Annual Household survey, 2016/17

अनुसुचि-१५

क) विश्वमा भोकमरीको अवस्था र नेपालको वरियता

विश्व भोकमरी सूचकाङ्कमा दक्षिण एशियामा नेपाल अन्य मुलुकको तुलनामा माथि देखिएको छ । भारत, पाकिस्तान, बंगलादेश र अफगानिस्तान नेपाल भन्दा कमजोर देखिएका छन् । बंगलादेश १९.६ अंक सहित ८४औं स्थानमा छ भने २६.१ अंक सहित सूचीको ९९औं स्थानमा पाकिस्तान छ । यस्तै २९.१ अंक सहित भारत विश्व भोकमरीयुक्त मुलुकको १०७ औं स्थानमा छ भने २०.९ अंक पाएको अफगानिस्तान दक्षिण एशियाली क्षेत्रमा ११०औं सूची सहित अन्तिममा छ । प्रतिवेदन अनुसार भोकमरीको जोखिम कम रहेको मुलुकको सूचीमा बेलारुस एक नम्बरमा छ भने १२१औं नम्बरमा यमन छ । यमनमा भोकमरी दर उच्च रहेको प्रतिवेदनमा उल्लेख छ ।

ख) कर्णाली प्रदेश भोकमरीको उच्च जोखिममा

प्रतिवेदन अनुसार नेपालमा सबैभन्दा बढी जोखिम कर्णाली प्रदेशमा देखिएको छ । कम जोखिम गण्डकी प्रदेशमा छ । कम भोकमरीदर रहेको प्रदेशमा क्रमशः बागमती र कोशी प्रदेश हुन् । यी प्रदेशमा भोकमरीदर २२.९ र २४.९ छ । मधेश प्रदेशमा भोकमरी दर ३४.२ छ भने लुम्बिनी प्रदेशको ३५.५ छ । यस्तै सुदूरपश्चिम प्रदेशको भोकमरीदर ४०.९ छ ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू:

- ABPMDD, 2073. Agricultural Marketing Information Bulletin (Special Issue), 2073, Government of Nepal, Ministry of Agriculture Development, Department of Agriculture, Agribusiness Promotion and Marketing Development Directorate.
- CAIDMP, 2075/76. Cereal Balance Sheet, 2075/76. Ministry of Agriculture & Livestock Development, Department of Agriculture, Center for Agricultural Infrastructure Development and Mechanization Promotion, Hariharbhawan, Lalitpur, Nepal.
- CBS, 2011, Nepal Living Standard Survey, Dataset, Central Bureau of Statistics, Thapathali, Kathmandu.
- CBS, 2012. National Population and Housing Census, 2021 (National Report), Government of Nepal, National Planning Commission Secretariat, Central Bureau of Statistics, Kathmandu, Nepal.
- CBS, 2016/17. Annual household survey, 2016/17, major findings. Government of Nepal, National Planning Commission Secretariat, Central Bureau of Statistics, Kathmandu, Nepal.
- CBS, 2021/22. National Population Census, 2021 Final report. Government of Nepal, National Planning Commission Secretariat, Central Bureau of Statistics, Kathmandu, Nepal.
- MOALD, 2078/79. Statistical Information on Nepalese Agriculture, 2078/79 Government of Nepal, Ministry of Agriculture & Livestock Development.
- NDHS, 2016. National Demographic and Health Survey, 2016. Ministry of Health and Population, Nepal.

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र

हरिहरमठ, ललितपुर